

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Anh Phuong Doová

KOMENTOVANÝ PŘEKLAD vybraného úseku paté kapitoly z knihy *Women in Motion* od Nany Oishi (Stanford University Press, 2005)

ANNOTATED CZECH TRANSLATION of Selected Part of Chapter Five from Nana Oishi's *Women in Motion* (Stanford University Press, 2005)

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Eva Kalivodová, Ph.D.

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem a jakou funkcí byl text napsán a jaké stylistické postupy autor/ka volí k dosažení svého záměru. Vysvětlíte, zda a proč jsou funkce a cíl stejné či pozměněné v textu vašeho překladu. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazil/a, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedl/a na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické v závislosti na funkci textu v nové, české komunikační situaci – tato situace, byť hypotetická, bude v komentáři představena. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Citovaná vlastní řešení, která budete uvádět jako důkazy vámi zvolených postupů, opatřete odkazy ke stránkám překladu i originálu. Komentář opatřete na závěr bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Poděkování

Na tomto místě bych moc ráda poděkovala své vedoucí PhDr. Evě Kalivodové, Ph.D., za všechny cenné rady a připomínky, které mi během práce poskytla, stejně tak i za její vstřícnost, ochotu a zájem.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

podpis

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je překlad vybrané části páté kapitoly (*The Road from Home*) z knihy doktorky Nany Oishi *Women in Motion*, vydané v roce 2005 pod záštitou Stanford University Press. Po překladu následuje analýza výchozího textu, popis zvolené metody překladu, typologie překladatelských problémů a jejich řešení a typologie posunů, které nastaly při procesu překládání.

KLÍČOVÁ SLOVA

ženská studia, migrace, ženská mezinárodní migrace, genderová studia, sociologie, ženská migrace v Asii

ABSTRACT

This bachelor's thesis aims to translate a part of the fifth chapter (*The Road from Home*) from Dr. Nana Oishi's book *Women in Motion*, published by Stanford University Press in 2005. The translation is followed by the analysis of the original text, description of the selected translation method, typology of translation problems and typology of translation shifts.

KEY WORDS

Women's studies, migration, international migration of women, gender studies, sociology, female migration in Asia

Obsah

Úvod.....	6
1 Překlad.....	7
2 Komentář.....	25
2.1 Překladatelská analýza	25
2.1.1 Vnětextové faktory	25
2.1.2 Vnitrotextové faktory.....	28
2.2 Hypotéza o cílové komunikační situaci	39
2.3 Metoda překladu.....	41
2.4 Překladatelské problémy a jejich řešení.....	42
2.4.1 Rovina lexikální.....	42
2.4.2 Gramatika a syntax	54
2.4.3 Časový rozdíl. Práce s jinými zdroji.....	61
2.5 Překladatelské posuny	65
Závěr	67
Soupis použitých pramenů.....	68
Příloha – výchozí text	73

Úvod

Výchozím textem pro překlad je úryvek z paté kapitoly (*Road from Home*) z knihy *Women in Motion* od doktorky sociologie Nany Oishi. Tato kniha vyšla ve Spojených státech amerických v roce 2005 a tematicky se zabývá zevrubnou analýzou ženské mezinárodní migrace v Asii. Na základě vlastního terénního výzkumu a dlouholetého studia autorka vyvozuje závěry ohledně toho, jaké dopady mají různé faktory na asijskou ženskou migraci, konkrétněji pak na migrující ženy v Asii. Výběr tohoto textu byl motivován zejména mým osobním zájmem o asijskou migraci a jakých podob může nabývat v dnešním světě.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. První část tvoří překlad vybraného úseku, druhou část pak tvoří odborný komentář. V něm si stanovuji hypotetickou komunikační situaci a metodu samotného překladu; analyzuji výchozí text podle modelu Christiane Nordové a vycházím z poznatků Romana Jakobsona. Dále se věnuji překladatelským řešením, při jejichž popisu se mj. opírám především o publikace Dagmar Knittlové, Libuše Duškové a o poznatky Jiřího Levého. Při popisu překladatelských posunů využívám typologii Antona Popoviče, kterou ve své publikaci *Úvod do translatologie* popisuje Edita Gromová (2009). Komentář se dále opírá o odbornou literaturu zabývající se českým jazykovým systémem, mj. o poznatky ze *Současné stylistiky* Marie Čechové (2008) nebo *Příruční mluvnice* Petra Karlíka, Marka Nekuly a Zdenky Rusínové (2012). Součástí práce je také příloha, kterou tvoří výchozí text.

1 Překlad

Proč ženy migrují? Ideální typy migrantek

Proč ženy vůbec opouští své domovy a odchází do zahraničí? Jejich hlavní motivací jsou především důvody ekonomické: všechny totiž doufají, že vydělají dostatek peněz k tomu, aby finančně zajistily svou rodinu, postavily si dům, koupily si půdu, zaplatily svým dětem vzdělání, pokryly dluhy atd. Ekonomická situace se však může lišit od jedince k jedinci, a proto existují k migraci i jiné důvody. Pro některé Filipínky ze středních vrstev žijící v Severní Americe a Evropě je migrace často záležitostí „sociální mobility pro domácnosti a dobrodružstvím za zkušenostmi pro jednotlivce“.¹ Naopak mnoho žen na Středním východě migruje, protože patří k vrstvám obyvatel s nízkými příjmy a jejich rodiny jsou ve vážné finanční tísní.

S ohledem právě na tuto diverzitu migrantek v Asii je jen velmi obtížné zobecnit charakter motivů, které vedou ženy k migraci. Ekonomické potřeby každé z nich se různí nejen podle cílových zemí, ale také podle věku, rodinného stavu nebo podle toho, v jaké životné etapě se zrovna nachází. I přesto se však domnívám, že je užitečné roztřídit základní orientace migrujících žen do kategorií. Za tímto účelem si můžeme vytvořit tzv. ideální typy. Používám zde pojem Maxe Webera „ideální typ“, protože tyto typy nutně nereprezentují konkrétní situace jednotlivých migrantek. Individuální pohnutky lidí jsou často mnohem složitější, takže je nemožné zavést typologie, v rámci nichž by byly všechny migrantky dokonale klasifikovány. Po rozhovorech s mnohými z nich totiž vím, že důvody k migraci nejsou jednoduché ani na první pohled zřejmé. Velká většina lidí samozřejmě migruje za prací do zahraničí s tím, že očekává finanční výhody a chce ušetřit peníze pro sebe i svou rodinu. Finanční potřeby ale bývají někdy ovlivněny, či dokonce zcela nahrazeny jinými faktory než těmi ekonomickými, a to např. rodinnými problémy. Proto docházím k závěru, že nejlepším způsobem, jak objasnit základní podněty k ženské migraci na úrovni jednotlivců, je vybrat klíčové motivy každé migrantky a vytvořit z nich ideální typy, které by reprezentovaly právě jednotlivé množiny základních *orientací* migrujících žen.

---

¹ Tacoli 1996, s. 27.

Na základě svého výzkumu předkládám pět ideálních typů: a) „ženy dobrodružky“ b) „svědomité dcery“ c) „dobré manželky a matky“ d) „sklíčené ženy“ a e) „nemajetné ženy“. Jelikož se však jedná pouze o ideální typy ve weberovském pojmosloví, některé ženy mohou spadat do dvou nebo i více kategorií. Sama dokonce očekávám, že většina z nich do více kategorií patřit bude, protože motivace jednotlivců jsou velmi složité. Svobodné „svědomité dcery“, které tvrdí, že emigrovaly především ve snaze pomoci své rodině, často později přiznávají, že se také chtěly podívat do cizí země a poznat jinou kulturu. Přesto jsou ideální typy užitečné k vyznačení specifických orientací migrujících žen. Níže popisuji pět ideálních typů a uvádím ke každému typu příklady v podobě profilů skutečných migrantek, které ztělesňují danou orientaci.

Ženy dobrodružky

První ideální typ představují „ženy dobrodružky“. Jsou to takové ženy, které odchází pracovat do zahraničí, protože touží po nějakém dobrodružství. Existují dvě skupiny „žen dobrodružek“. V první se nachází svobodné dívky s určitým vzděláním, přičemž se mezi ně řadí i ty, které dokončily úspěšně pouze střední školu nebo dosáhly vyššího vzdělání na méně prestižních institucích, ale které si už nedokázaly najít dobrou práci doma. Stejně tak sem patří i mladší dcery početných rodin z nižší střední třídy. Tyto ženy se začaly o práci v zahraničí zajímat, když se ve škole učily o cizích zemích nebo když si vyposlechly vzrušující příběhy od svých přátel a příbuzných, kteří už v cizině dříve pracovali. Druhá (a menší) skupina „žen dobrodružek“ zahrnuje starší svobodné ženy, které nemají děti. Některé z nich žijí odděleně od manžela, jsou rozvedené či ovdovělé a bydlí se svými rodiči nebo sourozenci. Mnohé z nich pracují jako učitelky, správní úřednice nebo jako prodavačky – jedná se o práce tzv. bílých límečků, které jsou málo placeny a umožňují jen omezený kariérní postup. Přestože většina žen z obou skupin nemá žádné vážné problémy s každodenním vyžitím, stále patří k nižším středním vrstvám obyvatel, a nemůže si proto příliš dovolit cestovat po své vlastní zemi, natož pak za hranice. Práce v zahraničí je tak pro ně velmi atraktivní, protože jim mimo jiné nabízí možnost proletět se letadlem a žít v cizí zemi.

Většina těchto žen vyhledává v cizině nové zkušenosti. To však neznamená, že je k emigraci nevedou také ekonomické důvody. Mnohé z nich naopak sní právě o posunu k „lepšímu životu“ středních vrstev, a to takovému, jak jej často zobrazují média: že si koupí hezký dům a zaplní ho elektronikou (televizí, stereem, DVD nebo

videopřehrávačem) a dalším luxusním zbožím (šperky, kosmetickými výrobky, značkovým oblečením). Na rozdíl od vdaných žen nemá většina svobodných, bezdětných dívek tolik finančních povinností, a proto spíš tíhne ke konzumnímu způsobu života. Tyto dívky chtějí mít k dispozici víc peněz, které by mohly využít k okázalejší spotřebě. Starší svobodné ženy bez dětí sice tyto tendence do jisté míry sdílejí také, ale ty se většinou v první řadě starají o to, aby si dokázaly zajistit peníze do důchodu, a práci v zahraničí považují za šanci, jak si našetřit dostatek peněz k založení vlastní živnosti. V rozvojových zemích je totiž sociální péče omezená, a mnozí důchodci jsou tak finančně závislí na svých dětech. Ženy bez dětí potřebují více zdrojů příjmu, aby pak měly ve stáří z čeho vyžít. Níže jsou popsány životní příběhy Elenity a Khanti, typických „žen dobrodružek“.

ELENITA: MLADÁ A SVOBODNÁ „DOBRODRUŽKA“

Elenita je mladá okouzlující Filipínka žijící ve vesnici u Manily. Pracovala dva roky jako tanečnice na Kypru a bylo jí pouhých devatenáct let, když odešla z Filipín. Po ukončení střední školy snila Elenita o tom, že odcestuje do Evropy. Její kamarádka už tehdy na Kypru jako tanečnice pracovala a pobízela Elenitu k tomu, aby se k ní připojila. Brzy nato dorazila do Elenitiny vesnice náborová agentka (Filipínka provdaná za Řeka), aby se setkala se zájemkyněmi. Když ji Elenita navštívila, zjistila, že pokud pojede na Kypr pracovat jako tanečnice, nebude muset platit žádné náborové poplatky. Rozhodla se tedy emigrovat a podepsala smlouvu.

Na Kypru začala pracovat v tanečním klubu čtyři hodiny denně za 350 dolarů (asi 7 350 Kč) měsíčně. Přestože měla velkou rodinu včetně mladšího bratra, neuvažovala příliš o tom, že by ji finančně podpořila, a jen párkrát poslala domů menší částky. Nespořila si, ani své peníze nikam neinvestovala. Když jsem se jí zeptala, co se svou výplatou tedy udělala, zasmála se: „Koupila jsem si cédéčka, domácí spotřebiče a velkou spoustu šperků!“ Když se však nakonec vrátila domů na Filipíny, musela všechny své šperky prodat, aby zaplatila za bratrovy náborové poplatky spojené s jeho emigrací do Saudské Arábie. Všechno, co si na Kypru vydělala, je teď už pryč. „Zase to byla zkušenost,“ prohlásila. „Potkala jsem hodně lidí z jiných zemí. Moje kolegyně [tanečnice] byly Makedonky, Jugoslávky, Thajky a další. Taky jsem poseděla s klienty různých národností – s Araby, Evropany, [a] Japonci. Hodně jsem se toho naučila.“ Elenita byla se svou zkušeností velmi spokojená a je ochotná se k práci v zahraničí znovu vrátit.

Kanthi ze Šrí Lanky je zaměstnaná jako pracovnice v domácnosti v Hong Kongu. Nikdy se neprovdala a je jí nyní čtyřicet šest let. Přestože měla na Šrí Lance dobrou práci, ve správě porodnice, dala výpověď a v roce 1982 emigrovala, protože „toužila po nějakém dobrodružství“. Odjela nejdříve do Kuvajtu, kde působila jako pracovnice v domácnosti tři roky. V roce 1986 se pak odstěhovala do Jordánska a na dva roky se stala pečovatelkou. Do Hong Kongu přijela v roce 1989 a žila tu již deset let, když jsme se poznaly. Jelikož její rodiče byli dávno po smrti a její jediná sestra byla vdaná, nemusela Kanthi nějaký čas nikoho finančně podporovat. V roce 1989 se však její sestra se svým manželem rozvedla a od té doby Kanthi zaopatřuje ji a jejích pět dětí. Z peněz našetřených po sedmnácti letech práce v zahraničí koupila na Šrí Lance dům a kus půdy. „Teď už peníze vlastně nepotřebuju,“ svěřila se mi. „Lidé se mě ptají, proč teda pořád pracuju [v Hong Kongu]. Odpovídám jim, že se chci toho naučit co nejvíc. Taký mám hodně přátel, o které se musím postarat.“

Kanthi jako veteránka v oboru často pomáhá mladým Šrílančankám, které nově přijíždí do Hong Kongu. Každou neděli dochází do parku v centru města na setkání šrílanských migrantek a tam naslouchá problémům svých přátel a poskytuje jim rady. To ji naplňuje a uspokojuje. Líbí se jí také, že je respektována jako lídr komunity. Když jsem se jí zeptala, jestli se hodlá v nejbližší době vrátit na Šrí Lanku, odpověděla mi: „Nebude to hned. Tady se cítím volná. Na Šrí Lance se mě lidé pořád na něco vyptávají.“ Na Šrí Lance je totiž na ženy vyvíjen tak vysoký nátlak, aby se vdaly, že se Khanti lidé neustále ptají, proč není vdaná a proč pracuje v zahraničí. Khanti se těmito otázkami zabývat nechce a nechce doma čelit ani stigma, které provází svobodné ženy pracující v zahraničí. V Hong Kongu se cítí mnohem šťastněji, protože ji tady nikdo s podobnými věcmi neobtěžuje, a prohlásila, že by v Hong Kongu ráda žila tak dlouho, jak to jenom půjde.

Svědomité dcery

Hodně odborníků poukázalo na to, že ženy z rozvojových zemí nutně nekladou větší důraz na rodinu než ženy ve vyspělých zemích. Mnohé z nich se naopak snaží najít vlastní zdroj příjmu, vymanit se z područí svých rodičů a získat nové zkušenosti.² S těmito

---

² Wolf 1992; Salaff 1995; Tacoli 1996.

poznatky plně souhlasím, ale u některých migrantek dceřiná oddanost a povinnosti vůči rodině mohou stále figurovat jako (alespoň prvotní) impuls k emigraci. Ženy tohoto ideálního typu jsou většinou svobodné a pochází z velkých rodin, přičemž mají hodně mladších sourozenců anebo malé neteře a synovce.

„Svědomitě dcery“ často říkají, že migrují především proto, aby zaopatřily své rodiny nebo pomohly zajistit svým sourozencům vzdělání. Někdy mají i těžce nemocné členy rodiny, jejichž drahé léky si rodina nemůže dovolit. Tyto ženy pak považují za svou povinnost odjet pracovat do zahraničí a vydělat peníze pro celou svou rodinu, protože jsou samy svobodné a nemusí zatím o nikoho pečovat. Domnívají se, že tak mají nejlepší podmínky k tomu, aby do zahraničí vycestovaly. Když pak emigrují, posílají domů velké obnosy peněz (skoro celý svůj výdělek) každý měsíc. Rodina však někdy tyto peníze utratí nesprávným způsobem, jak ještě popíšu později.

Některé svobodné Šrílančanky emigrují částečně proto, aby si našetřily na věno. Věna byla sice zákonem zrušena ve většině zemí jižní Asie, ale jejich tradice stále přetrvává napříč všemi sociálními třídami. Obyčejně se o věno dcer starají jejich rodiče, ale pokud si rodiče nemohou dovolit nabídnout příliš mnoho, dcery se ocitnou pod velmi vysokým tlakem, protože malé (nebo vůbec žádné) věno může vést k problémům v manželství, konfliktům s manželovou rodinou, a někdy dokonce i k domácímu násilí. Přestože v Bangladéši už došlo zákonem k abolicí věna (*Dowry Prohibition Act 1980*) a bylo vydáno nařízení proti násilí páchanému na ženách (*Cruelty to Women Ordinance 1983*), je věno v této zemi stále hlavní příčinou domácího násilí. Domácí násilí kvůli věnu bylo na začátku století v Bangladéši čím dál častější. Je to vývoj, který je považován za závažný sociální problém.³

Věno na Šrí Lance nemusí být příliš velké, lidé se však stále domnívají, že pokud zajistí dostatečně velké věno, manželství bude šťastné a ženě se jím zaručí dobrý vztah s tchánem a tchyní. Proto má dívka s chudými rodiči nebo mnoha sestrami před sebou dvě možnosti, buď vstoupí do riskantního manželství, nebo si na své věno našetří sama. Některé dcery volí cestu druhou a emigrují za prací do zahraničí. Například třiadvacetiletá Lalita ze Šrí Lanky, která pracovala v Hong Kongu, si potřebovala našetřit 15 000 rupií

---

³ Rozvojový program OSN 1994, s. 5.

(1 600 Kč) na své věno a 25 000 rupií (přibližně 2 700 Kč) na svou budoucnost. Ženy, které si zajišťují vlastní věno, se tím starají samy o sebe, ale zároveň tak pomáhají i svým rodičům, protože ti by jinak museli velmi těžce pracovat, aby dokázali na věno vydělat dostatek peněz. Tyto ženy se cítí provinile, poněvadž se kvůli jejich věnu musí dávat stranou hodně peněz, a celá rodina pak strádá. Svědomité dcery tak migrují se smíšenými motivy: jak sobeckými, tak altruistickými.

Filipínské pracovnice v domácnosti si starosti s věnem dělat nemusí, protože na Filipínách k podobným problémům nedochází. Mnoho Filipínek však migruje, aby zaopatřilo své rodiče a sourozence. Amelia je typická „svědomitá dcera“.

AMELIA

Amelia pracuje v domácnosti ve Spojených arabských emirátech. Pochází z velké a chudé filipínské rodiny a před svým odjezdem do SAE žila se svými rodiči, bratrem, sestrou a dvěma neteřemi. Hned po úspěšném ukončení střední školy si hledala práci, ale žádnou si nedokázala najít. „Dokonce i místa jako nákupní centra nebrala lidi, co měli jen střední,“ vysvětlila mi Amelia. Její otec pracoval jako farmář, ale sám žádnou půdu nevlastnil a měl problémy vyjít s penězi. Ameliin bratr byl krejčím a její sestra byla zaměstnána v salónu krásy, oba však pracovali na částečný úvazek za velmi nízké platy.

Amelia měla sestřenice v Hong Kongu a jednu neteř v Saudské Arábii a všechny se živily jako pracovnice v domácnosti. Amelii se zdálo, že „se jim vede docela dobře“, a začala se o práci v zahraničí zajímat. Když se jedna z jejích sestřenic vrátila z Hong Kongu a našla si práci v náborové agentuře, pověděla Amelii o svých zkušenostech a navrhla jí, ať sama zkusí využít pracovní příležitosti v Singapuru. „Byli jsme chudí a [naši] rodiče už byli staří,“ vzpomínala Amelia. „Chtěla jsem jim dát lepší život, ještě než zemrou.“ Amelia se poradila se svým bratrem, sestrou a přáteli a nakonec v roce 1991 přijala na dva roky pozici pracovnice v domácnosti v Singapuru. Přestože věděla, že pro ni práce bude výzvou, jelikož neuměla ani vařit, rozhodla se to zkusit. Rodičům se se svými úmysly svěřila až den před odjezdem. Ameliin plán je šokoval, ale nepokoušeli se jí cestu rozmluvit. „Jen se rozplakali a omlouvali se mi: ‚Odpusť nám, že jsme tak chudí,‘“ vzpomínala dál Amelia.

Amelia náborové agentuře zaplatila celkem 7 500 peso (3 300 Kč) jako zálohu požadovaného poplatku a odjela do Singapuru. Zbytek se jí strhával z platu v průběhu

šesti měsíců. Jelikož Amelia před svým odjezdem žádné našetřené peníze neměla, půjčila si potřebnou sumu od svých sestřenic. V Singapuru pak usilovně pracovala a posílala celý svůj výdělek domů sestře, která měla na starosti rodinné finance. Ameliina sestra platila z peněz jídlo a oblečení, koupila za ně novou televizi a zajistila jimi vzdělání svojí vlastní dceři. Žádné peníze však nespořila ani nikam neinvestovala, takže když se Amelia po své dvouleté smlouvě vrátila ze Singapuru zpět na Filipíny, všechny peníze byly pryč, a rodina se tak ocitla ve stejné finanční situaci, v jaké byla předtím.

Dobré manželky a matky

Migrantky tohoto ideálního typu mají manžele a často i děti. Tyto ženy chtějí své rodině zajistit lepší život, ale zároveň si uvědomují, že nevydělávají dostatek peněz, aby pokryly životní náklady nebo aby poskytly svým dětem dobré vzdělání. Některé z nich se musely stát hlavními živitelkami rodiny, protože jejich manželé onemocněli nebo ztratili zaměstnání. Většina „dobrých manželek“ a „dobrých matek“ prohlásila, že kdyby to jejich situace nevyžadovala, tak by nikdy neemigrovala. Přestože se pár z nich představuje cizí země líbila, velká většina „dobrých manželek a matek“ nikdy po dobrodružství ani nových zkušenostech netoužila. Když jsem zeptala, jestli v nich život v jiné kultuře budí zájem, mnohé z nich vyvedla má otázka z míry. Obvykle mi odpovídaly: „Pracuju tady jen kvůli svému manželovi a budoucnosti svých dětí, ne pro sebe.“ Tyto ženy se na jednu stranu cítí často provinile, protože kvůli práci v zahraničí musely opustit své děti, na druhou stranu je však poháná silná touha zajistit dětem „lepší budoucnost“, pod kterou si mnohdy představují jak střední, tak vyšší vzdělání na soukromých školách. Zejména na Filipínách lidé nepovažují veřejné školy za příliš kvalitní, a proto se snaží posílat své děti do těch soukromých. Na Šrí Lance a v Bangladéši představa „lepší budoucnosti pro děti“ zahrnuje také velké věno. Jak již bylo zmíněno, některé dcery se rozhodnou vyjet do ciziny, aby si mohly našetřit na svá vlastní věna – v podobném duchu odjíždí do zahraničí i některé matky, aby vydělaly peníze na věna svých dcer. V rodinách, kde je dcer více, musí matky někdy zůstat v cizí zemi i několik let, aby dokázaly na věna pro dcery našetřit dostatečné množství peněz.

„Dobré manželky“ jsou také ochotny vyjet do zahraničí, aby pomohly svým manželům. Některé z mých respondentek emigrovaly, protože chtěly pokrýt jejich dluhy nebo lékařské výdaje. Mnoho migrantek z Filipín mělo zase podnikatelské plány a šetřilo peníze pro manžela, aby mohl začít sám v malém podnikat. Některé z nich dokonce

koupily jeepney (jeep přestavěný na prostředek veřejné dopravy) nebo tříkolku (motocykl s krytým postranním vozíkem). Jiné si po svém návratu domů otevřely tzv. *sari-sari* obchod (malou prodejnu se smíšeným zbožím).

„Dobré manželky“ na Šrí Lance se o podnikání tolik nezajímaly a soustředily se spíše na uspokojení potřeb svých manželů a dětí – pracovaly, aby splatily manželovy dluhy, pokryly životní náklady celé rodiny, koupily kus půdy nebo nechaly postavit dům, zaplatily dětem školné, našetřily peníze na věna dcer atd. Některé sice využily peníze, které v cizině vydělaly, na otevření vlastního obchodu s oděvy, žádná z nich však nepomohla svému manželovi, aby mohl začít sám podnikat.

Ženy z Bangladěše projevovaly nejmenší podnikatelské ambice. Žádná z nich nechtěla s podnikáním začínat anebo peníze někam investovat, ať už pro sebe či svého manžela. Jejich hlavním cílem bylo každodenní přežití: zajistit rodině jídlo a oblečení. V cizině ostatně nevydělaly dost peněz na to, aby si mohly vůbec dovolit začít podnikat, ale jejich slabšího podnikatelského ducha by mohlo mít na svědomí nedostatečné vzdělání. Právě bez základního vzdělání je pro člověka jen velmi obtížné, aby si sám rozvinul schopnost stanovovat si dlouhodobé cíle nebo vytvářel životní plány. Většina mých respondentek nedokázala přemýšlet v rámci životních cílů ani strategií. Dalším zásadním faktorem byla také extrémní chudoba. Většina z těchto žen nevlastnila žádný pozemek, chtěla si tudíž v první řadě koupit dům a kus půdy, aby si nemusela dělat starosti s placením nájmu.

Typickými příklady „dobrých manželek a matek“ jsou příběhy Cecile a Amelie z Filipín. Amelia byla již jako příklad uvedena u „svědomitých dcer“, ale nyní se znovu objevuje, a to jako „dobrá manželka a matka“. Právě její případ znázorňuje proces tzv. cirkulační migrace a zároveň ukazuje změny, které nastávají v jednotlivých životních fázích migrantek.

CECILE

Cecile je pětaticetiletá migrantka z Filipín pracující v Hong Kongu. Práci v domácnosti se věnuje už šest let. Je vdaná a doma na ni čekají tři děti, jeden chlapec a dvě dívky. Na Filipínách se Cecile nepodařilo sehnat dobře placenou práci, zčásti také proto, že neměla žádné vyšší vzdělání. Po jednom roce jej totiž musela z finančních důvodů ukončit. Cecile se vyučila sekretářkou na odborné škole a pracovala nějakou dobu v továrně na obuv v Quezon City. Později si našla místo u nevládní neziskové organizace,

kde však za svou práci dostávala jen minimální mzdu, takže i s manžellovým příjmem, měla jejich domácnost stále potíže vyjít s penězi.

Rodinná situace se náhle zhoršila, když se podnik jejího manžela dostal do problémů. Cecilin manžel si společně se třemi dalšími přáteli otevřel obchod s bambusovým nábytkem. Jeden z těchto společníků byl úředníkem v místní správě a zároveň i lídrem jejich komunity, proto mu všichni zcela důvěřovali a vložili do obchodu velkou část svých úspor. Brzy nato ale ten samý člověk všechny shromážděné peníze vzal, investoval je do svého vlastního podniku a nechal obchod zbankrotovat. Manžel Cecile se s dvěma zbylými partnery snažili získat peníze zpět, ale neúspěšně. Rodina tak přišla o veškeré své úspory.

Cecile se proto rozhodla odjet do zahraničí, aby pomohla svému manželi s dluhy a vyřešila jejich finanční krizi. Její dvě sestry už tehdy v Hong Kongu pracovaly, takže je Cecile poprosila, jestli by jí ve městě nenašly práci. O něco později jí jedna ze sester odepsala, že se jí podařilo jedno místo sehnat, a Cecile se proto ihned do Hong Kongu odstěhovala a začala pracovat. „Bylo pro mě opravdu těžké opustit rodinu,“ svěřila se mi, „ale neměla jsem jinou možnost.“ Měla v plánu zůstat v Hong Kongu další dva roky. „To pak už budu mít pro svou rodinu našetřeno dost peněz.“

Je velmi důležité si uvědomit, že důvody, které vedou migrantky k práci v cizině, se mohou časem měnit. Některé svobodné „ženy dobrodružky“ a „svědomité dcery“ se stávají „dobrými manželkami a matkami“. Po sňatku znovu emigrují, tentokrát ne aby vydělaly peníze pro své rodiče či pro sebe, ale aby zabezpečily své vlastní děti a manžela. Jindy se zase jejich rodinná situace mění s tím, jak se prodlužuje jejich pobyt v cizině. Některé ženy se od svých manželů odstěhují nebo se s nimi dají rozvést, protože dlouhé odloučení způsobilo v manželství problémy (nejčastější příčinou rozpadu manželství bývá manželova nevěra). V takovém případě se ženy stávají „oficiální hlavou rodiny“ a svou veškerou pozornost obrací k tomu, aby zabezpečily sebe a své děti. Již zmíněná „svědomitá dcera“ Amelia, která chtěla pomoci svým rodičům, si právě touto změnou prošla.

AMELIA: OD „SVĚDOMITÉ DCERY“ K „DOBŘÉ MATCE“

Když Amelii skončila její dvouletá pracovní smlouva v Singapuru, vrátila se domů na Filipíny a vdala se. Brzy po sňatku její manžel přijal práci číšníka v Malajsii, takže

s ním Amelia odjela ze země a mezi lety 1994 a 1997 pracovala v Malajsii také jako číšnice. Přestože se jí v roce 1997 narodila dcera, jejich vztah si prošel krizí a manželé se nakonec rozhodli v roce 1998 rozejít. Amelia se tak ocitla ve finančně nejisté situaci a uvědomila si, že bude muset znovu vycestovat za prací do zahraničí.

Její hlavní motivací už nebyla pomoc rodičům ani sourozencům, nyní se soustředila na to, aby zajistila lepší budoucnost pro svou vlastní dceru. Podala si žádost prostřednictvím stejné náborové agentury a našla si práci v domácnosti v Abú Dhabí, hlavním městě Spojených arabských emirátů. Její matka se jí však snažila přemluvit, aby znovu kvůli práci do zahraničí neodjížděla. „Nejezdí a zůstaň tady,“ přesvědčovala ji. „Vždyť můžeš pomáhat sestře [s její prací].“ Ameliin otec byl tehdy už po smrti, a Amelia se proto domnívala, že si její matka nejspíš jen přeje, aby zůstala nablízku. I přesto však Amelia domov opustila, protože chtěla vyšší příjem, se kterým by mohla zajistit své dceři lepší vzdělání i život.

V Abú Dhabí Amelia vydělávala měsíčně 740 dirhamů (přibližně 4 270 Kč) a pracovala od půl šesté ráno do jedenácti večer. Neměla nárok na žádnou dovolenou a musela spát na podlaze, protože v jejím pokoji nebyla postel. Její zaměstnavatelé jí dávali najíst jen velmi málo, a občas dokonce nedostala najíst vůbec. Takové pracovní podmínky nedokázala snést a nakonec utekla na filipínskou ambasádu. I přes veškeré útrapy, se kterými se musela vypořádat, vzpomíná na práci v cizině jako na dobrou zkušenost. Připadá si teď mnohem samostatnější a také se jí zvedlo sebevědomí. Ráda by ze SAE odešla co nejdříve a zažádala si o další práci, tentokrát v Hong Kongu, aby mohla dále šetřit peníze pro svoji dceru.

Sklíčené ženy

„Sklíčené ženy“ se rozhodly emigrovat, aby unikly potížím doma. Některé z nich mají problémový vztah s rodinou svého manžela, a chtějí se tak dostat mimo dosah jejich šikany. Jiné se doma potýkají s problematickým chováním svých manželů, a to domácím násilím, alkoholismem, nevěrou či polygamií. V tomto posledním případě se musí žena často stát hlavní živitelkou rodiny, protože manžel není schopen finančně zajistit celou domácnost. Svou situaci se sice „sklíčené ženy“ snažily vyřešit, ale marně. Práci v cizině tak považují za nejlepší možné východisko ze své kruté reality. Tyto ženy často doufají, že v zahraničí vydělají dostatek peněz, aby mohly začít samy podnikat a staly se finančně

natolik soběstačnými, že budou moci svého manžela i jeho rodinu nadobro opustit. Právě v práci v zahraničí vidí řešení na většinu svých problémů. Takovými příklady „sklíčených žen“ jsou Pacita a Mercedita, obě pracující ve Spojených arabských emirátech.

PACITA

Pacitě je dvacet sedm let a je zaměstnaná v domácnosti v Dubaji. Sama pochází z Manily a do Dubaje odjela v říjnu roku 1998. V době našeho rozhovoru zde pracovala něco málo přes rok. Je vdaná a o její dvě děti se stará tchyně doma na Filipínách.

Pacita opustila domov a odjela pracovat do ciziny, aby se dostala pryč od svého muže. Manželství pro ni bylo těžké už od začátku. Její muž byl rybářem, ale brzy po jejich svatbě přišel o práci. Začal se zaměstnávat příležitostnými pracemi, ale ani tak nedokázal vydělat dost, aby zabezpečil celou rodinu. Čtyři roky musela Pacita pracovat v továrně na oblečení v sousedním městě, kde dostávala 130 peso (asi 60 Kč) za den. Společně vydělávali právě dost na to, aby se užívali. Ve skutečnosti však peníze nebyly hlavní příčinou jejich potíží. „Měla jsem hodně problémů se svým manželem,“ svěřila se mi. „Byl mi často nevěrný.“ Navíc se občas choval velmi agresivně a bil ji, kdykoliv došlo k hádce.

Když jí přátelé vyprávěli, jak dobrý je život v cizině, Pacita ani nezaváhala. Navštívila náborovou agenturu, kde byla její přítelkyně zaměstnána, a okamžitě přijala pozici pracovnice v dubajské domácnosti. Svůj plán prozradila před samotným odjezdem pouze sestře. „Sestra mě podpořila, ale matce jsem nic neřekla. Zjistila to, až když už jsem byla tady.“ Ani manželi se s ničím nesvěřila, dokud nedorazila do Dubaje. Zeptala jsem se jí, jak její muž zareagoval, když se o její emigraci dozvěděl. Pacita jen odpověděla: „Nic na to neřekl.“

MERCEDITA

Mercedita pochází z chudé rodiny. Jakmile dokončila střední školu, začala v sedmnácti letech pracovat v manilské továrně na oděv. Mercedita nejprve chtěla ve svém vzdělávání pokračovat, ale její rodina si nemohla dovolit zaplatit jí školné. Po pár letech v zaměstnání potkala svého manžela a brzy nato otěhotněla. Narodil se jim syn a Mercedita se odstěhovala k manželovi a jeho rodině. V té době byli pouze zasnoubeni,

protože její manžel tehdy stále studoval na policejní akademii. Vzali se až poté, co školu dokončil.

Její tchán a tchyně věnovali manželům jednopokojový domek, který se nacházel hned naproti jejich vlastnímu domu. Merceditin manžel měl celkem čtyři bratry a každý z nich už byl ženatý a měl děti. Všichni bydleli hned v sousedství a často se vměšovali do Merceditiných záležitostí. To se pro ni postupně stalo velmi stresujícím. Její manžel navíc pořád studoval, takže jeho jediným zdrojem příjmu byly finanční příspěvky od rodičů, skutečnost, která se také stala zdrojem problémů. „Manžel chodil [pro peníze] za rodiči pokaždé, když něco potřeboval,“ vyprávěla Mercedita. „Nelíbilo se mi to, protože si o tom moje tchyně pak šuškala s ostatními členy rodiny a všechno dávala za vinu mně.“ Rodina jejího manžela měla dojem, že peníze rozhazuje, přestože Mercedita dostávala sotva tolik, aby uspokojila základní potřeby.

Nakonec už svou situaci nedokázala dále snášet. „Řekla jsem si, že bych měla pro svou vlastní rodinu peníze zajistit já.“ Když se ale se svým plánem svěřila muži, byl proti. „Varoval mě: ‚Jestli odjedeš, ožením se s jinou.‘ Na to jsem mu akorát řekla: ‚Klidně. Jen do toho.‘ Nemyslela jsem si, že by to vážně udělal.“ Opak byl však pravdou. Jakmile Mercedita odjela do Singapuru, oženil se její manžel s jinou ženou, aniž by jí cokoliv řekl. K Merceditě se zprávy donesly, až když jí jedna z jejích kamarádek napsala do Singapuru a vysvětlila jí, co se stalo.

Nemajetné ženy

Převládá názor, že ženy migrující za prací nejsou těmi „nejchudšími z chudých“.⁴ Tuto premisu je však potřeba podrobit zevrubnému průzkumu. Od konce století se migrantky setkávají např. s novými režimy plateb, které svými úpravami pozměnily skladbu migrantské pracovní síly. Mnoho náborových agentur se totiž zaměřilo kvůli vysoké konkurenci na další zdroj pracovní síly – na nemajetné – aby rozšířilo svou klientelu. Jelikož si agentury uvědomují, že si tyto ženy nemohou dovolit velké poplatky spojené s migrací, požadují v rámci zálohy jen malou částku, a u výjezdů do určitých míst v Asii dokonce vůbec nic. Neznamená to však samozřejmě, že se celková suma poplatků snižuje, agentury pak jednoduše strhávají peníze z platu svých migrujících pracovníků,

---

⁴ Tsuda 1987.

v těch nejhorších případech dokonce po dobu až šesti měsíců nebo více. Migrantky se tak v závěru vážou dvojitou smlouvou, a to vůči zaměstnavateli a vůči náborové agentuře. Takový způsob splácení však společně se systémem půjček umožnil více chudým lidem – včetně těm „nejchudším z chudých“ – vyjet za prací do zahraničí. Především na Šrí Lance a v Bangladéši vzrostl počet nabíraných žen z řad chudých a nemajetných, a to vlivem zdejších „terénních agentů“. Někteří terénní agenti mají smlouvu s náborovými agenturami, ostatní pracují nezávisle. Terénní agenti chodí za nemajetnými ženami do jejich sousedství a lákají je k migraci příslibem vysokých platů a vidinou lepšího života. Tito terénní agenti jsou známí tím, že si za své služby účtují přemrštěné částky a podvádí své klienty. Jelikož však většina těchto terénních agentů operuje ilegálně, je velmi obtížné jejich činnost regulovat. Čím dál více žen se tak stává obětmi jejich podvodů.

„Nemajetné ženy“ odchází do zahraničí, protože chtějí jednak uniknout extrémní chudobě, jednak také proto, že jim k přežití nezbývá jiná možnost. S většinou těchto nemajetných žen jsem se setkala v Bangladéši a jen pár z nich bylo původem z Šrí Lanky nebo Filipín. Nemajetné ženy měly pouze jediný, krátkodobý cíl – uživit sebe a své děti. Žádná z nich neměla zájem peníze investovat do nějakého podniku nebo svého profesního rozvoje ani do vzdělání svých dětí na soukromých školách. Mnohé z nich navíc žily odděleně od svých manželů, byly rozvedené, ovdovělé nebo je jejich manželé opustili. Nicméně v rozvojových zemích mají všechny ženy z pracující třídy a s nízkými příjmy velmi těžký život, a to i když jsou vdané. Jejich situace se pak jenom ztíží, když se stanou hlavními živitelkami svých domácností. Pro ženy je totiž neobyčejně náročné uplatnit se na trhu práce kvůli genderové a věkové diskriminaci. V Bangladéši 96 % domácností, kde obživu zajišťuje žena, žije v chudobě a 33 % pak dlouhodobě hladoví.⁵ Příběh Salmy je zcela běžným případem mezi migrantkami právě z Bangladéše.

SALMA

Třicetiletá Salma je Muslimka žijící v malé vesnici na jihu od Dháky. Je sirotkem a do školy nikdy nechodila. Byla vdaná, ale se svým manželem se rozvedla před čtrnácti lety a od té doby vychovává sama tři chlapce. Nemá žádnou rodinu ani jiné další příbuzné, takže jí nikdo nemohl ani finančně pomoci. „Nemám manžela,“ řekla mi. „Nezdědila

---

⁵ Rozvojový program OSN 1994, s. 2.

jsem žádné peníze ani majetek. Neměla jsem žádné úspory a musela jsem ještě k tomu platit nájem zas svůj pokojík. Byly to těžké časy.“

Salma nejdříve vykonávala domácí práce pro místní bohatou rodinu, ale nedokázala vydělat dostatek peněz, aby uživila své děti. Dala tedy výpověď a začala prodávat zeleninu. Celkem jí prodej vynášel měsíčně 2000 až 2500 taka (500 až 630 Kč), ale stále to nebylo dost. Jednoho dne Salma prodávala zeleninu jedné bohaté domácnosti ve vsi. Tamní „paní“ se jí tehdy zeptala, jestli nechce zvážit práci v zahraničí, a nabídla Salmě, že jí může sjednat schůzku s náborovým agentem. Salma okamžitě souhlasila a s agentem se setkala. Ten jí vysvětlil, že aby jí zajistili místo pracovnice v domácnosti v Bahrajnu, je potřeba uhradit poplatek ve výši 50 000 taka (asi 12 500 Kč), což bylo pro Salmu obrovské množství peněz. Půjčila si peníze za velmi vysoký úrok od místního lichváře, nechala děti u své bývalé tchyně a v roce 1996 odjela do Bahrajnu.

Salma arabštinu vůbec neovládala, a proto měla ze začátku velké potíže dorozumět se svými zaměstnavateli. Její „paní“ se často rozčilovala a bila ji, kdykoliv nebyla s něčím spokojena. Další problém, se kterým se Salma potýkala, bylo jídlo: nedokázala strávit arabské pokrmy, protože byly příliš odlišné od těch bangladéšských. Každý den proto jedla pouze nějaký chléb. Po třech měsících se však Salma dokázala naučit pár arabských frází a zvykla si i na místní stravu. Pracovala velmi tvrdě, vstávala každý den ve čtyři ráno a na nohou pak byla až do jedné ráno následujícího dne. Vydělávala měsíčně jenom 3000 taka (750 Kč), přestože měla slíbeno 4000 taka (1000 Kč). O rok později se však její plat nakonec na 4000 taka zvýšil. Každý měsíc posílala domů mezi 3000 a 4000 taka, zbytek si nechávala pro sebe. Pracovala v Bahrajnu už dva roky a sedm měsíců, když onemocněla. Jelikož neměla žádné zdravotní pojištění a její zaměstnavatelé jí odmítli pokrýt jakékoliv náklady na zdravotní péči, stála ji léčba celkem 40 000 taka (10 000 Kč). Když pak navíc splatila svou půjčku včetně vysokých úroků, mnoho peněz jí nezbylo. Ačkoliv Salma chtěla zůstat v Bahrajnu a dál pracovat, musela se kvůli svému zdravotnímu stavu vrátit domů. Od té doby se však ze své nemoci již zotavila a plánuje, že do ciziny vyjede znovu.

Procesy emigrace: Síť kontaktů. Migrační kultura

Jak můžeme vidět na zmíněných životních příbězích, profily jednotlivých migrantek jsou velice různorodé. Samotný proces migrace (a především způsob, jakým si potenciální

migrantky vyhledávají informace o práci v cizině) však zůstává víceméně stejný: ženy nachází práci v zahraničí díky své vlastní síti kontaktů nebo přes náborovou agenturu. Jak mnoho odborníků na migraci již poukázalo,⁶ konexe hrají nesmírně důležitou roli v procesu migrace. Ženy, které již dříve emigrovaly, na sebe berou úlohu jakýchsi „zvěstovatelek“ a poskytují těm stále doma informace o pracovních příležitostech v cizině. Tímto způsobem tak spojují potenciální migrantky s cílovými zeměmi.

Většina mých respondentek ze Šrí Lanky (56 %) si našla práci díky své vlastní síti osobních kontaktů – rodině, příbuzným, přátelům atd. Ačkoliv náborové agentury nejsou obvykle považovány za složku této sociální sítě, i v jejich případě figurují osobní známosti. U Šrílančanek, které získaly své zaměstnání pomocí agentury, mělo totiž 73 % z nich příbuzného nebo kamaráda přímo v dané agentuře a 15 % žen zase znalo někoho, kdo přes stejnou agenturu už emigroval. Celkově vzato pouze 12 % migrantek ze Šrí Lanky si našlo práci zcela bez pomoci svých osobních kontaktů.

Na Filipínách se náborovým agenturám velmi daří a velká většina migrantek (76 %) získala zaměstnání prostřednictvím jejich služeb. Nicméně i tady vstupují do procesu osobní kontakty, jelikož většina žen už měla své známé mezi zaměstnanci dané agentury. Jenom 17 % respondentek si našlo zaměstnání, aniž by využila své sítě kontaktů. V Bangladéši je nábor přes takové sítě spíše méně častý: 25 % migrantek sehnalo práci přímo díky svým osobním kontaktům, 75 % žen pak zaměstnání získalo přes terénního agenta, který znal je nebo člena jejich rodiny.

Většina migrantek se s nějakou ženou „zvěstovatelkou“ znala osobně: 79 % Filipínek a 70 % Šrílančanek a Bangladéšanek z mého vzorku mělo přátele nebo příbuzné, kteří v zahraničí již dříve pracovali. Obzvláště ženy z Filipín a Šrí Lanky byly zapojeny do rozsáhlé a husté sítě kontaktů současných i bývalých migrantek. Velká většina těchto žen měla v době našeho rozhovoru více než jednoho člena rodiny a mnoho přátel, kteří zrovna v cizině pracovali nebo do zahraničí za prací vycestovali už dříve v minulosti.

Například oba rodiče i starší bratr sedmadvacetileté Ligayi, filipínské pracovnice v domácnosti, pracovali v Hong Kongu už čtrnáct let – její otec si našel zaměstnání v továrně, její matka byla pracovnící v domácnosti a její bratr působil jako šofér. Když

---

⁶ Massey a kol. 1986; Massey a kol. 1993.

byla Ligaya ještě malá, staral se o ni a její tři sourozence na Filipínách její strýc. „Byla jsem mámou, tátou a zároveň i starší sestrou pro oba své mladší bratry a sestru,“ vzpomínala dál. Jakmile Ligaya dokončila svůj výcvik porodní asistentky, začala uvažovat na tím, že by se připojila ke svým rodičům a bratrovi v zahraničí. „Strašně moc se mi po rodičích stýskalo a chtěla jsem být s nimi,“ vysvětlila mi. „Proto jsem se rozhodla odstěhovat do Hong Kongu.“ V roce 1992 jí bratr našel místo v domácnosti, pro kterou sám pracoval, a od té doby je tu Ligaya zaměstnaná. Přestože je výše jejího platu nižší než oficiální minimální mzda, Ligaya se neodvažuje si stěžovat – bojí se, že by tím mohla ohrozit bratrovu pozici.

Takové sítě osobních kontaktů mohou fungovat i napříč generacemi. Dvaadvacetiletá Indrani ze Šrí Lanky měla babičku, tetu a tři sestřenice, které všechny pracovaly v domácnostech v Hong Kongu. Když jí tam jedna ze sestřenic našla práci, začala přemýšlet o tom, že se k nim přidá. Její otec si nejprve nepřál, aby se Indrani do Hong Kongu odstěhovala, ale vědomí, že tam nebude sama, ho nakonec obměkčilo a dovolil jí odjet. Jakmile však Indrani do Hong Kongu dorazila, její příbuzné a obzvláště její teta, začaly její život řídit ve všech ohledech. „Mají nade mnou mnohem větší moc než můj vlastní zaměstnavatel,“ povzdychla si Indrani, „na druhou stranu se tu mám na koho obrátit, kdykoliv se dostanu do problémů.“

Tato rodinná tradice migrovat pak postupem času ovlivňuje hodnoty a behaviorální systémy celých komunit, a ve výsledku vytváří tzv. „migrační kulturu“. Společně s rostoucím číslem migrantů se tak samotná migrace „zakořeňuje hluboko do repertoáru lidského chování a hodnoty, které jsou spojovány s procesem migrace, se stávají i součástí souboru hodnot příslušné komunity“.⁷ Když byla dříve migrace ještě dominována mužským pohlavím, nahlíželi mladí muži na migrační proces jako na rituál dospívání.⁸ Jak se však později na Filipínách a na Šrí Lance migrace feminizovala, ovlivnila hodnoty a chování i u žen a právě tato skutečnost dala vzniknout nové migrační kultuře. V Bangladéši, odkud ve srovnání s muži emigruje stále jen velmi málo žen, se tato nová kultura ještě nerozvinula.

---

⁷ Massey a kol. 1993, s. 452–453.

⁸ Hondagneu-Sotello 1994.

Přestože migrace nemusí pro dívky nutně znamenat „rituál dospívání“, sama o sobě stále zasahuje do jejich socializačního procesu, což pak souvisí i s jejich zvýšeným konzumerismem. Během svého terénního výzkumu v jedné filipínské vesnici jsem zjistila, že se děvčata už stala pevnou součástí migrační kultury a byla jí silně ovlivněna. Devítiletá Nena, jejíž matka pracovala v domácnosti v Hong Kongu, byla na částečný úvazek zaměstnána jako pracovnice v domácnosti u svého souseda. Ten mi řekl, že Nena a její mladší bratr neviděli svou matku už sedm let. Když jsem pak s oběma dětmi mluvila, prohlásily, že mají radši svou matku než otce, u kterého žijí. Zeptala jsem se jich proč. „Protože máma mi kupuje Hello Kitty,“ odpověděla Nena. Jejich soused mi pak vysvětlil: „Máma jim posílá z Hong Kongu spoustu hraček a děti to zbožňují.“ Migrantky svým dětem běžně posílají domů hodně hraček. Snaží se tak dětem splnit jejich materiální přání a vykompenzovat tím svou absenci. Mnohé z nich sice připustily, že takové chování dětem neprospívá, ale i tak v něm stále pokračují, jelikož se cítí provinile, že s dětmi nejsou doma. Migrantky totiž jinak nemají moc možností, jak by svou lásku mohly projevit. Jak už dříve podotkla Parreñasová, jedinež přes tuto „komodifikaci lásky“ mohou transnacionální matky vybudovat se svými dětmi konkrétní vazby založené na vzájemné potřebě.⁹

Mnoho dětí z „nadmárodních“ rodin má pak svou představu o migraci spojenou s obrazem bohatství a štěstí, protože odmala vyrůstají v pohodlí svého hmotného blahobytu. Když jsem se zeptala Neny, čím by chtěla být, až vyroste, bez váhaní mi odpověděla, že by chtěla odjet do Hong Kongu a stát se pracovnící v domácnosti jako její matka, protože tak bude moct vydělávat hodně peněz. Dcery ke svým matkám migrantkám skutečně často vzhlíží. Ve stejné vesnici bydlela třeba Yolanda, bývalá migrantka, jejíž dcera se chystá odjet do Singapurů pracovat jako ošetrovatelka. Yolandina dcera se rozhodla jít studovat zdravotnickou školu, poněvadž doufala, že si s výučním listem v ošetrovatelství dokáže najít stejně jako její matka práci v zahraničí. Yolanda jí poskytuje svou plnou podporu, jelikož je obzvlášť ráda, že si její dcera plánuje sehnat místo profesionální ošetrovatelky, a ne pracovnice v domácnosti. Většina dívek chce totiž následovat ve stopách své matky, zatímco sní o jmění, na které si pak jako migrantky vydělají.

---

⁹ Parreñas 2001, s. 122–123.

Materialismus u dětí však může mít velký dopad na jejich samotný postoj k životu. Pokud jsou děti ve svých konzumních návycích podporovány, jen těžko si pak osvojí názor, že musí pro svou budoucnost tvrdě pracovat. Když sám otec nebo další příbuzní v migrantčíně domácnosti nekladou přílišný důraz na vzdělání, děti se často ztrácí v tom, jaké by měly být jejich priority, a školu nedokončí. To je na Šrí Lance opravdu závažným problémem. I otcův přístup jakožto životní vzor dětem může hrát svou roli. Podle nedávné studie se kvůli penězům, které domů partner či partnerka posílá ze zahraničí, snižuje účast na trhu práce více u mužů doma než u žen doma.¹⁰ Jinými slovy, když žena odjede pracovat do zahraničí, její manžel doma přestane chodit do práce. Podle Gamburdové skutečnost, že manželka pracuje v zahraničí, dost zpochybňuje manželovu maskulinitu, a muži se pak proto oddávají hazardu, alkoholu a záletnictví, aby si pocity z jejího nedostatku vykompenzovali.¹¹ I kvůli takovému otcově chování děti ztrácí jakoukoliv motivaci ke studiu a práci.

Děti si také často uvědomují, že až se matka vrátí z ciziny, přestane brzy uspokojovat jejich materiální touhy tak, jako to dělala doposud, protože se skromnějšími platy, které plynou z místních pracovních příležitostí, nebude schopna držet krok s jejich životními standardy. Samy matky mají mnohdy jen skromné ambice, když opouští své domovy a emigrují jako pracovnice do zahraničních domácností. Jakmile však začnou posílat domů peníze, děti si vytváří konzumní návyky spolu s vysokými očekáváními, která mohou být naplněna jen pomocí matčina zahraničního platu. Právě z tohoto důvodu se děti pak v dospělosti rozhodnou odjet do ciziny, čímž zahajují mezigenerační koloběh migrace.

---

¹⁰ Rodriguez a Tiongson 2001, s. 722.

¹¹ Gamburd 2000.

2 Komentář

2.1 Překladatelská analýza

V této kapitole¹² se budu věnovat překladatelské analýze výchozího textu, a to podle modelu Christiane Nordové (1991), jak ji popisuje ve své publikaci *Text Analysis in Translation*; jazykové funkce popisují dle poznatků Romana Jakobsona (jak popsal Čermák 2011). Úryvky, které ilustrují popisovaný problém či jev, jsou opatřeny odkazy na příslušné strany originálu (O) a překladu (P).

2.1.1 Vnětextové faktory

2.1.1.1 Autor, záměr a příjemce

Autorem a zároveň **vysílatelem** zdrojového textu je doktorka sociologie japonského původu Nana Oishi. Oishi studovala v Japonsku na bilingvní univerzitě International Christian University (s angličtinou a japonštinou jako dvěma pracovními jazyky), kde získala svůj bakalářský titul v oboru humanitních věd; ve svém vzdělávání pokračovala na Univerzitě v Torontu, kterou ukončila magisterským diplomem v oboru sociologie. Své studium završila doktorátem na Harvardově univerzitě v rámci Fullbrightova programu. V současné době učí na univerzitě v Melbourne (University of Melbourne), a to na katedře asijských studií. Oishi se specializuje na japonská studia s užším zaměřením na sociologii (University of Melbourne 2021).

Nana Oishi vystřídala několik zaměstnání – učila na univerzitě Sophia v Tokiu, dále pracovala jako politická analytička pro Mezinárodní organizaci práce OSN (MOP) v Ženevě, kde se účastnila svou činností na odborných zasedáních OSN zaměřených na migraci a sociální ochranu. Pracovala také jako poradkyně v různých státních orgánech zabývajících se imigrací v Japonsku (Harvard University 2001). Oishi získala za svou vědeckou i pracovní činnost nejednu cenu, mj. také ocenění IFUW Recognition Award (1999)¹³ a cenu IIE-OUP Prize (2020) za mimořádnou práci publikovanou v časopise

---

¹² Další případné poznámky pod čarou v komentáři (tj. od této strany dále) jsou vloženy A. P. D.

¹³ Jedná se o cenu udílenou mezinárodní organizací sdružující absolventky univerzit, International Federation of University Women (IFUW), dnes známou také pod názvem Graduate Women International (GWI)

Social Science Japan Journal v roce 2019 (University of Tokyo and Oxford University Press 2021).

Knih „Ženy v pohybu“ (*Women in Motion*) vznikla na základě Oishiny disertační práce,¹⁴ kterou obhájila na Harvardově univerzitě v roce 2001. Sama Nana Oishi se odborně zabývala tématem pracovních podmínek asijských (a především japonských) pracovníků v kontextu mezinárodní migrace již od roku 1993. Právě v roce 1993 totiž získala zaměstnání v MOP. Ženská migrace byla v té době již mnohem běžnější – spolu s tímto vývojem se však čím dál častěji objevovaly také zprávy o špatném zacházení s migrantkami (Oishi 2005). V říjnu roku 1994 Oishi vydala jednu ze svých prvních studií souvisejících s mezinárodní migrací za prací,¹⁵ ale až v roce 1996 publikovala práci zaměřenou genderově: právě díky své studii *International Labour Migration of Asian Women: Distinctive Characteristics and Policy Concerns* získala cenný vhled do problematiky ženské migrace a špatných podmínek, které migrující ženy musely mnohdy snášet. Oishi si tak uvědomila (Oishi 2005, předmluva) závažnost situace i nedostatečnou efektivitu mezinárodních právních mechanismů, neschopných ženy ochránit.

Z tohoto důvodu si Nana Oishi ve své knize klade **za cíl** především seznámit čtenáře s ženskou migrací v Asii a na s ní spojené problémy upozornit, a to pomocí „integrativního přístupu“, tj. zahrnuje jak perspektivu výchozích zemí migrantek, tak i cílových: díky své činnosti v MOP měla příležitost se setkat s konkrétními příběhy migrujících žen a tato skutečnost ji přiměla od původně plánovaného etnografického průzkumu ustoupit a zaměřit se místo toho na mnohem širší kontext. Oishi si požádala o studijní volno v MOP a začala se naplno věnovat výzkumu a sběru dat. Oishi navštívila celkem deset asijských zemí a zakládá svůj výzkum a celou knihu hlavně na vlastní terénní práci – na rozhovorech s migrantkami, tvůrci migrantské politiky a nevládními organizacemi.

Právě tvůrci migrační politiky a nevládní organizace jsou jedněmi z jejích cílových **recipientů**, protože jsou klíčovými subjekty, které mohou nepříznivou situaci migrantek ovlivnit a řešit. Nana Oishi se však vedle nich dále obrací na odborníky, akademiky a mj.

---

¹⁴ viz OISHI, Nana, 2001. *Women on the Move: Globalization, State Policies, and Labor Migration in Asia*. San Diego. Disertační práce. Harvard University. Faculty of Arts and Sciences.

¹⁵ viz OISHI, Nana. 1994. *International Migration for Training: The Japanese Experience*.

také na širokou veřejnost, která se o danou problematiku zajímá nebo které se nějakým způsobem tematika dotýká: jedním z dalších záměrů Nany Oishi (jak zmiňuje autorka sama v předmluvě) bylo totiž napsat na toto téma knihu, která by byla přístupná lidem na všech sociálních pozicích (i přes tuto poznámku v předmluvě však autorka stále očekává od svých čtenářů jistou úroveň znalostí vzhledem k používané terminologii, jejichž znalost čtení usnadní, viz dále 2.1.2.3). Je důležité si uvědomit, že Nana Oishi svou publikaci tedy nenabízí pouze čtenářům kultury, v níž byla kniha vydána, ale celé anglicky mluvící, zainteresované veřejnosti (orientace na americké čtenáře se projevuje pouze např. u měrné soustavy, převáděním na dolary apod.).

Vztah autora a recipienta tím pádem nelze jednoznačně definovat. Přestože text klade na čtenáře jisté presupozice, tak vzhledem k širšímu spektru možných recipientů se odlišuje od čistě vědecké odborné monografie (viz dále 2.1.2.2). Zatímco u vědeckého odborného stylu autor předpokládá, že je se svými znalostmi na stejné úrovni jako jeho recipient, u zkoumaného textu si je autorka vědoma toho, že píše jak pro odborníky v oboru, tak pro možnou neodbornou (ale do jisté míry poučenou) veřejnost.

Nanu Oishi ani její práce čtenář v českém prostředí nebude pravděpodobně znát, pokud se sám nepohybuje v akademickém prostředí, nestuduje blíže mezinárodní migraci a nepracuje s cizojazyčnými prameny. (Obdobná situace nastává i ve výchozí kultuře, ale samozřejmě bez problému jazykové bariéry.) Žádné její články totiž nebyly do češtiny přeloženy a její práce jsou dostupné pouze v odborných periodikách (australských, amerických a japonských) v angličtině nebo v japonštině. V českém prostředí lze ojediněle najít citace jejích článků a knih v akademických pracích z oblasti sociologie.¹⁶ Chybějící znalosti o autorce zde sice nehrají příliš zásadní roli, obeznámenost čtenáře s autorkou by však mohla zvýšit důvěryhodnost předložených informací.

2.1.1.2 *Místo, čas, médium*

Text vznikl **ve Spojených státech amerických** na základě disertační práce (*Women on the Move: Globalization, State Policies, and Labor Migration in Asia*) Nany Oishi obhájené v roce 2001 na Harvardově univerzitě (Harvard University 2001). Text překlada

---

¹⁶ např. v bakalářských, diplomových pracích na téma migrace, dále i v publikacích vydaných Fakultou sociálních věd UK; viz např. BRÁZOVÁ, Věra-Karin a kol., 2011. *Migrace a rozvoj*. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

představuje část páté kapitoly knižní publikace *Women in Motion*, která byla vydána v roce 2005 na náklady Stanford University Press v Kalifornii, nakladatelství vydávající výhradně akademické publikace.

Jedná se o předem pečlivě připravený, psaný text, přičemž kontakt mezi účastníky komunikace je zprostředkovaný (**knižní publikace**) a jednosměrný (od autorky ke čtenáři). Přestože zakotvenost do americké kultury není jedním z klíčových faktorů, protože se autorka zabývá tematikou, která je ve svém jádru nadnárodní a po věčné stránce se soustředí na asijské prostředí, je na problematiku nahlíženo z pozice odbornice japonského původu s úzkou vazbou na americké prostředí. Kladou se tak jisté nároky na čtenáře ve výchozí i v cílové kultuře (viz 2.1.2.3).

Autorka pracuje se současným kontextem (přelom 20. a 21. stol.) a své závěry opírá o terénní výzkum provedený v roce 1999 nebo o odkazy na další literaturu či jiné prameny. Vzhledem k velkému množství dat v knize, která jsou platná pro určité období, nelze rozdíl celkem šestnácti let opomenout („[i]n Bangladesh in recent years [...]“ [O: 116]). Autorka dokonce u určitých faktických skutečností i sama upozorňuje na to, že platily pouze v době jejího sběru dat – ve vybraném úryvku se takové případy však nevyskytují.

Určité problémy by mohla činit čtenáři cílového překladu absence kontextu, do něhož je vybraný úsek zasazen, tj. překládaná část knihy nemůže naplno fungovat samostatně. Nicméně ve vybraném úseku autorka zpětně neodkazuje na předcházející kapitoly ani nepoužívá žádnou terminologii, kterou by zavedla v předchozích částech knihy. Je pouze potřeba, aby si čtenář před čtením cílového překladu uvědomil, že se nejedná o samostatně fungující celek a že je překládaný úryvek součástí monografie, přičemž jeho intertextualita spočívá v obsahové stránce – vybraný úsek funguje jako argumentace, na základě níž autorka pak dochází ke svým závěrům na konci dané kapitoly.

2.1.2 Vnitrotextové faktory

2.1.2.1 *Téma a obsah*

Překládaný úryvek se tematicky zaměřuje na různé důvody, které ženy vedou k migraci za prací. Oishi kategorizuje migrující ženy podle jejich motivace, se kterou opouští své domovy, na jednotlivé „ideální typy“ a ilustruje je osobními příběhy konkrétních

migrantek. Dále autorka obrací svou pozornost k migračnímu fenoménu jako typu nové kultury a k roli osobních kontaktů v procesu hledání práce v zahraničí.

2.1.2.2 Funkční a stylistický rozbor

Z hlediska funkčního stylu se text řadí k **odbornému stylu** (vědeckému); text je vystaven na poznatcích, které jsou výsledkem mnohaletého výzkumu. Autorka používá odbornou terminologii (*developing countries, domestic worker, circular migration* apod.), pracuje s odbornou literaturou, oficiálními statistikami a dodržuje citační normy.

Pro odborné texty psané v českém prostředí byl tradičně charakteristický spíše styl teutonský, tj. styl, který je historicky spjat s německou jazykovou oblastí a zeměmi, které byly v dosahu německého vlivu, ale s posouvající se dobou lze v evropské vědě pozorovat gravitaci od teutonského stylu k anglosaskému stylu (Čechová 2008, s. 210). Důležitou roli v českém prostředí ale hraje také vědní odvětví: právě sociální vědy často preferují styl anglosaský,¹⁷ který je méně jazykově formální, jeho explicitace informací jej činí mnohem vstřícnějším pro čtenáře (Čechová 2008, s. 210) a autorský singulár je součástí etiky vědecké práce. Právě prvky anglosaského stylu se projevují v textu ve velké míře: text není terminologicky přetížen, autorka své myšlenky formuluje s ohledem na vnímatele, a přispívá tak k atraktivitě celkového textu. Usiluje o jednodušší formulace, popř. jejich informaci ještě vyjadřuje explicitněji pro lepší pochopení („In other words, when a wife starts working abroad, the husband at home tends to stop working.“ [O: 126]).

Celá první a poslední podkapitola (*Why Migrate? The Ideal Types of Migrant Women a Emigration Processes: Social Networks and the Culture of Migration*) spolu s úvodními částmi podkapitol, které definují jednotlivé ideální typy¹⁸ migrantek, se soustředí především na charakteristiku a logickou argumentaci – autorka vyjadřuje určitý postoj a místy se také odkazuje na další odbornou literaturu. Autorka zde vystupuje jako odbornice v oboru. Naopak v pasážích souvisejících s rozhovory migrantek slouží osobní příběhy a zkušenosti konkrétních migrantek pouze jako ilustrace vytvořeného ideálního typu. Autorka zde přijímá úlohu vypravěče příběhu a stává se někdy i jedním z jeho

---

¹⁷ Urbanová (2008, s. 74) tvrdí, že „[v]e společenských vědách bývá míra objektivit často podstatně nižší než ve vědách přírodních, což je způsobeno nesnadnou měřitelností výsledků výzkumu a odlišnými metodami výzkumu ve společensko-vědních oblastech“.

¹⁸ viz Max Weber a jeho pojem „ideální typ“

dalších subjektů, skrz nějž příběh vnímáme: („When I asked her what she did [...]“ [O: 114]; „[she] had been there for ten years when we met.“ [O: 114]; „When I asked her how he reacted [...]“ [O: 121]; apod.). V těchto úsecích také autorka využívá mnohem více popisného slohového postupu (popisu děje) na rozdíl od výkladového postupu, který se výrazně uplatňuje v ostatních částech. Čechová (2008, s. 213) zmiňuje, že právě se slohovým postupem popisu děje se setkáváme především u historických odborných prací (popis je objektivní). Zčásti se autorka uchyluje k vyprávěcím postupům při inkorporaci přímých citací („[s]he laughed and said [...]“ [O: 114]; „[s]he remembered [...]“ [O: 117]); autorka pracuje s větším množstvím materiálu, jehož jádrem jsou svědectví a osobní příběhy migrantek. Kromě těchto postupů se místy objevuje také postup úvahový, kdy autorka vyslovuje svoje vlastní domněnky („[b]ut their lack of entrepreneurship was perhaps due to the lack of education.“ [O: 118]).

V celém textu osoba autorky není vzhledem ke zvolené formě odborného stylu upozaděna autorským plurálem, ale naopak vystupuje spolu se svým vlastním vnímáním skutečnosti do popředí, a to především v úsecích popisujících rozhovory, které vedla se svými respondentkami („Elenita is a charming young woman [...]“ [O: 114]; „Many of them looked upset when I asked [...]“ [O: 117]). U všech doslovných citací migrantek je však nutné si uvědomit, že se jedná o tzv. sekundární vysilatele (Reiss a Vermeer 1984, cit. dle Nord 1991, s. 45). Doslovné citace odborné literatury si zase musí zachovat svůj odborný styl. Autorka samozřejmě tvoří i neosobní struktury, které přináší minimální sémantickou informaci a slouží jen k uvedení věty obsahující základní myšlenku (Knittlová 2000, s. 142) („It has been generally understood [...]“ [O: 122]).

Jak podotýká Nordová (1991), není vždy možné přisoudit textu jednu jedinou funkci. Vybraný úsek paté kapitoly je členěn na vícero podkapitol, přičemž u jejich jednotlivých částí můžeme pozorovat jisté změny týkající se kromě odlišné míry uplatnění různých slohových postupů také jiné míry uplatnění jednotlivých funkcí.

Vycházíme-li z teorie jazykových funkcí Romana Jakobsona (Čermák 2011, s. 19), dominuje v textu funkce **referenční**. Autorka se zabývá věcnou skutečností a jejím záměrem je především co nejvýstižněji popsat situaci a informovat čtenáře o získaných poznatcích.

Vedle referenční funkce zde však figuruje také funkce **konativní**. Konativní funkce textu se projevuje v jeho samotné kompozici – první podkapitola uvádí autorčinu tezi (že migrantky nemusí migrovat pouze z ekonomických důvodů). Nato autorka předkládá čtenáři data ze svého výzkumu, o které se její teze opírá, a snaží se tak čtenáři vyvrátit mylnou představu o tom, že migrantky emigrují jen čistě z finančních důvodů a že jsou jejich motivy jednoznačné.

Přestože se jedná o text odborný, projevují se tu sekundárně ve větší či menší míře i další funkce. Autorka v textu totiž využívá i specifických prostředků k dosažení funkce **fatické**. Prostředkem fatické funkce je rétorická otázka, kterou autorka uvozuje začátek první podkapitoly („Why on earth do women leave home for foreign countries?“ [O: 112]). Tento konkrétní příklad je nositelem i jisté expresivity vyjádřené hovorovým *why on earth*. Výraz vybočuje z tradičně chápáného odborného stylu, kdy se autoři snaží potlačit jakoukoliv expresi a používat zcela neutrální jazyk. Autorka tu však využívá prostředku, který by zaujal čtenáře a udržel jeho pozornost. **Expresivní** funkce se v textu uplatňuje i dále – autorka informuje na některých místech svého čtenáře o svém postoji k různým skutečnostem („Nevertheless, I still think it is useful [...]. [O: 112]; „In fact, I expect most of them to fit [...].“ [O: 113]; „I fully concur with these findings [...].“ [O: 115]), místy je subjektivně hodnotí („Elenita is a charming young Filipina [...]. [O: 114]).

Metajazykovou funkci lze v textu najít také. Podle Hoffmanové-Jiříčkové bychom o metajazyku mluvili u výrazů, které čtenáři naznačují nebo charakterizují autorovu vlastní formulační úvahu (1979); v překládaném úseku by se jednalo právě o názvy vytvořených ideálních typů („*adventurous women*“, „*dutiful daughters*“, „*good mothers and wives*“, „*distressed women*“, „*destitute women*“) nebo zjednodušující formulace („*harbingers*“, „*transnational families*“), u nichž poté autorka právě uvozovkami upozorní na neterminologickou metaforičnost – Josef V. Bečka (1967) uvádí, že takovým „komentováním naznačí, že je si [autor] tohoto přesahu vědom, oslabí takto vzniklou nebo zesílenou expresivitu a přitom nepřímou zdůrazní výstižnost pojmenování“. V souvislosti s metajazykovou funkcí se dále můžeme zaměřit také na disjunkty („In other words [...].“ [O: 126]) nebo na tzv. „řeč o řeči“, kdy autorka komentuje citace konkrétní migrantky. Tyto citace souvisí také s intertextualitou: autorka pracuje s doslovnými citacemi jak migrantek, tak i odborné literatury (viz 2.1.2.3). Dále můžeme

obrátit pozornost k tzv. metatextovým vyjádřením (Mareš 1983), která jsou charakteristická právě pro odborné texty, protože pomocí nich autoři vnitřně uspořádávají své texty – jedná se o taková vyjádření, která jsou zaměřená na celkovou strukturu textu („[t]ext jako celek, strukturace tematické roviny — tematické prvky, které už byly/budou probrány [...]“ [Mareš 1983]) („Below I describe [...]“ [O:113]; „[a]s I will describe in a later section.“ [O: 115]).

Prvky **poetické** funkce lze spatřovat v určitých výrazech, které nesou metaforický charakter a kterými autorka vysvětluje určité téma – jejich smysl není doslovný (naznačeno uvozovkami), ale recipient si pomocí konkrétního zjednodušeného vyjádření a jeho metaforičnosti lépe představí význam podané informace, což mu pomáhá vytvořit si obraz o tématu („*harbingers*“, „*a rite of passage*“). Autorka se takovými výrazy snaží adresátovi čtení usnadnit, popř. text stylisticky ozvláštnit, je však důležité poukázat také na to, že „[i]novace ve vyjadřování nemají v těchto [odborných] textech za primární cíl estetické ani persvazivní působení, ale slouží k dokonalejšímu vyjádření poznatků a jejich vztahů“ (Čechová 2008, s. 209).

2.1.2.3 Presupozice. Intertextovost. Kompozice

Překládané podkapitoly nejsou z hlediska očekávaných presupozic čtenáře příliš náročné. Oishi podkapitoly staví především na provedeném terénním výzkumu, jehož výsledky čtenáři představuje. Text si žádá povrchové znalosti geografie (toponyma: Bangladěš, Filipíny, Šrí Lanka, Spojené arabské emiráty atd.), povědomí o významu základních sociologických termínů (pracovnice v domácnosti, rozvojová země, migrace) a základní znalost stěžejních osobností sociologie (Max Weber a termín „ideální typ“, jehož význam je však autorkou kontextem nastíněn). Dále pracuje s měnami různých asijských zemí, nicméně ty jsou s ohledem na čtenáře převedeny na měnu jemu bližší (americké dolary). Od čtenáře cílového textu se očekává podobně jako od čtenáře výchozího textu zájem o ženskou migraci v Asii, ať už z čistě akademického, politického nebo osobního zájmu, ale na druhou stranu autorka nepředpokládá kulturní znalosti vázané na dané země, které podrobuje své analýze (vysvětluje termíny jako *jeepney* a *sari-sari store*, pak okolnosti spojené s věnem apod.); pro čtenáře v české kultuře se budou muset řešit určité kulturní realie (převod měny, americké chápání školního systému), které by měly být pro čtenáře výchozí kultury jasné. Autorka předpokládá, že čtenář již přečetl čtyři kapitoly, které vybranému úseku předcházely – předpokládá, že se čtenář seznámil s charakterem jejího

terénního výzkumu a že si je vědom, z jakých zemí její vzorek respondentek pochází. Přestože by bylo žádoucí mít k dispozici alespoň anotaci celé monografie, nebo lépe první čtyři kapitoly, vybraná část se ve velké většině soustředí právě na analýzu „ideálních typů“ a záměr autorky je pro tuto konkrétní část vysvětlen již v první překládané podkapitole. Čtenář našeho překladu proto pro základní porozumění samotnému úryvku nutně znalost kontextu nepotřebuje. Poslední překládaná kapitola pak navazuje na předcházející analýzu a dále ji rozšiřuje.

Jak jsme již zmínili, kompozice odráží argumentační výstavbu autorky. Z hlediska horizontální výstavby je text členěn do podkapitol (celá monografie je členěna do kapitol) podle tématu, jednotlivé podkapitoly jsou pak podle potřeby členěny na další nižší celky (osobní příběhy migrantek titulované jejich jmény). Konkrétním příkladům migrantek, o které se v textu opírá, vždy předchází analýza, jež se snaží jednotlivou „kategorii“ definovat: Oishi v ní vymezuje „ideální typ“ migrantky a snaží se ho charakterizovat na všeobecné úrovni, než představí osobní příběhy žen. Text je dále rozdělen na odstavce. Přímé citace jsou inkorporovány přímo do hlavního textu. Uvádím následující příklady (1) a (2):

(1) [m]igration tends to be a matter of „social mobility at the house-hold level and of adventure and experience at the individual level.“ (O: 114)

(2) „Not for a while,“ she said. „I feel free here. In Sri Lanka, people ask me [too] many things.“ (O: 115)

Z hlediska vertikálního členění se tu uplatňují prostředky umožňující orientaci (Čechová 2008, s. 213), zde se konkrétně jedná o mezititulky. V textu se pak vedle vlastního výkladu tvořící základní text vyskytuje také další pásmo textu doplňujícího – poznámkového aparátu (Čechová 2008, s. 213). Poznámky pod čarou se v odborném stylu běžně uplatňují – v originálu jsou všechny umístěny až na konec monografie (před samotný seznam bibliografie) a seskupeny do jednotlivých kapitol podle jejich umístění v hlavní rovině textu. Pro větší přehlednost jsem je ve svém překladu však umístila na dolní okraj stránky – čtenář cílového překladu se tak může rychle a pohodlně přesunout z hlavní roviny textu do sekundární a poznámku si přečíst. Autorka využívá poznámky k odkazování na zdroje, ze kterých čerpala, nicméně v případě potřeby poskytuje

v poznámkách pod čarou vedlejší informace (upozornění, dovysvětlení apod.). Takové poznámky se však v překládaném úseku nevyskytovaly.

Poněvadž autorka pracuje i s doslovnými citacemi svých respondentek, objevuje se v textu i přímá a nepřímá řeč. Autorka na určitých místech tak upozorňuje na svou roli vypravěčky/tazatelky v interview s konkrétní migrantkou, jejíž odpovědi pak doslovně cituje či parafrázuje. Uvádím příklady přímé řeči (3) a nepřímé řeči (4):

(3) „It was very hard to leave my family,“ she recalled, „but I had no choice.“ She was planning to work in Hong Kong for two more years. „By then I will be able to save enough money for my family.“ (O: 119)

(4) When I asked about her dreams for the future, Nena told me without hesitation that she wanted to become a domestic worker in Hong Kong like her mother because she could make a lot of money that way. (O: 126)

Tematická kompozice textu sleduje logickou argumentační linii – v názvu i na počátku první překládané podkapitoly (*Why Migrate? The Ideal Types of Migrant Women*) je položena rétorická otázka, na kterou poté autorka odpovídá svým výkladem. Poslední podkapitola poté s ohledem na již řečené prohlubuje vhled do emigračního procesu, který autorka rozšiřuje o další příklady konkrétních migrantek.

Intertextovost spočívá především v hojném používání doslovných citací autorčiných respondentek (viz příklad (5) a (6)), které oživují text a činí ho atraktivnějším pro čtenáře. Zároveň tyto citace umocňují důvěryhodnost a autentičnost příběhu konkrétní migrantky. Jelikož se jedná o přímé citace, je při překladu si vhodné uvědomit, že je potřeba tyto spontánní promluvy převést takovými jazykovými prostředky, které jsou přirozené jednak pro mluvené projevy, jednak pro dané (sekundární) vysílatelky. Intertextualita se dále odráží v odkazu na sociologa Maxe Webera a jeho práce zabývající se „ideálním typem“ a v práci s dalšími prameny (viz příklad (7)), které jsou pak průběžně citovány v poznámkách pod čarou a pak shrnuty v samotném seznamu bibliografie na konci knihy.

(5) To her „they seemed pretty successful“, and she developed an interest in working abroad. (O: 116–117)

(6) Amelia recalled: „My parents only cried and said ‚Sorry that we are so poor‘.“ (O: 117)

(7) As Parreñas pointed out, this sort of „commodification of love“ is the only way these transnational mothers can establish concrete ties of family dependency with their children. (O: 126)

2.1.2.4 Neverbální prostředky. Suprasegmentální prvky

Žádné neobvyklé neverbální prostředky se v překládaném úseku nenachází. Kurzivu autorka využívá jen třikrát, a to pro zdůraznění (viz s. 47), zápis cizojazyčného pojmenování (9) a naznačení pojmovosti daného slova (8) – kurzivu (8) a (9) v překladu zachovávám.

(8) „From this I conclude that the best way to clarify the underlying causes of female migration at the individual level is to extract the overriding motives of each migrant and mold these findings into ideal types that represent sets of *orientations* of migrant women.“ (O: 112)

(9) „Others started a *sari-sari* store (a small grocery shop) for themselves when they returned home.“ (O: 118)

Hranatými závorkami autorka doplňuje promluvy po stránce syntaktické nebo významové, aby byly citace migrantek srozumitelnější – hranatými závorkami však čtenáři naznačuje, že se jedná o vnější zásah autorky do autentické promluvy migrantky („I feel free here. In Sri Lanka, people ask me [too] many things.“ [O: 115]). Kulatými závorky autorka narušuje hlavní rovinu textu především k převodu asijských měn na dolary, pak také k vysvětlení určitých výrazů (*jeepney*, *sari-sari store*) nebo k doplnění rozšiřující informace: „The second (and smaller) group (...).“ (O: 113). V textu se také ve velké míře uplatňují uvozovky, kterými se od autorčina projevu oddělují doslovné citace: The „*madam*“ suggested that she (...).“ (O: 123); a určitá vyjádření (viz metajazyková funkce na s. 31, popř. 2.1.2.5). Dále se v komunikátu často vyskytují pomlčky, jejichž účel komentují v kapitole o syntaktické struktuře (viz 2.1.2.6).

2.1.2.5 Lexikum

Text je napsán spisovným jazykem, jádro slovní zásoby tvoří neutrální a věcné lexikum. Jak říká Knittlová (2000, s. 137), u vědeckého stylu je index opakování vůbec největší v porovnání s ostatními funkčními styly a i tady vzhledem k monotematicnosti můžeme pozorovat vyšší frekvenci výskytu určitých slov (jednotlivých termínů, pak dále např. *women*, *money*, *family*, *work*). Autorka samozřejmě využívá terminologii svého oboru

(sociologie) k výkladu dané problematiky (*consumerism, lower middle-class, ideal types, developing countries, emigration, migration, domestic worker, sub-agent*). V souvislosti s cílovými recipienty a na ně kladenými presupozicemi se autorka k jejich vysvětlování neuchyluje a předpokládá, že smysl těchto určitých termínů čtenář zná, popř. ho vyrozumí z bezprostředního kontextu nebo si jejich význam dohledá v jiných zdrojích. Pojmenování vázaná na kulturní znalost dané oblasti však doplňuje vysvětlením (*jeepney, sari-sari store*), jejich předchozí znalost autorka nepředpokládá.

Výrazy, kterým je přisuzován terminologický charakter, ale u kterých se zároveň uvozovkami zdůrazňuje, že se jedná o nevlastní pojmenování (Bečka 1967), autorka vysvětluje a rozvádí jejich význam šířeji („*culture of migration*“; „*official breadwinner*“; názvy ideálních typů).

V textu najdeme pouze pár jazykových prostředků nižšího rejstříku. V autorčině projevu je to například neformální *old-timer* („As an old-timer, Kanthi helps many young Sri Lankan domestic workers [...]“ [O: 115]), v doslovné citaci migrantek pak slovo *grads*, neformální vyjádření pro *graduate* („[t]he places like shopping malls hired young college grads, not high school grads.“ [O: 116]). V případě výrazu *old-timer* by se užití mohlo vysvětlit autorčinou snahou odbornost stylu částečně snížit pro možnou neodbornou veřejnost, a zároveň by se tak autorka mohla snažit zatraktivnit samotný příběh migrantky, ve kterém dané slovo použila. S ohledem na funkční styl v textu najdeme výrazy z vyššího rejstříku (*epitomize*) a slova původně převzatá z latiny, řečtiny nebo francouzštiny, která „patří vždy k vyššímu slohu než domácí“ (Mathesius 2016, s. 25): *diversity, primary, classified, supersede, assemble, abolish, stigma* (Lexico 2021). V textu se dále nachází souslovné pojmenování *sari-sari store*, kde název filipínského obchodu se smíšeným zbožím kombinuje angličtinu a tagalštinu (jeden z nejrozšířenějších jazyků na Filipínách).

Příznakové je použití idiomatického prostředku *on earth* ve větě „Why on earth do women leave home for foreign countries?“ (O: 112) – tato formulace umocňuje rétoričnost otázky a je nositelem expresivity. Funkce expresivní se také částečně projevuje v autorčině projevu pomocí hodnotících adjektiv, která slouží k vyjádření postoje (*difficult, useful, charming, harsh*), v doslovných citacích se pak setkáme s příznakovými spojeními a intenzifikátory (*talk-talk-talk, pretty successful, so badly*).

2.1.2.6 Syntax

Celý text je poměrně jednoduchý z hlediska složitosti výstavby vět. Autorka při svém psaní využívá jak kratší věty jednoduché, tak i delší souvětí – setkáme se zde se souřadnými souvětími a s podřadnými souvětími, která mohou být rozvitá více než jednou větou vedlejší, popř. se složenými souvětími (Dušková 2003); věty jsou také často rozvity několikanásobnými větnými členy (viz příklad (10)), pak zde také najdeme souvětí obsahující polovětné vazby nebo parenteze. Z hlediska záměru mluvčího se jedná hlavně o oznamovací věty. Lze pozorovat i schematizaci podoby vět, jak je u vědeckého stylu časté (Knittlová 2000, s. 137), viz příklad (11).

(10) [A]ll of them expect to earn money to support their family, build a house, purchase land, pay for their children's education, repay debts, and so on. (O: 112)

(11) Elenita is a charming young woman (...). Khanti is a Sri Lankan domestic worker (...). Amelia is a Filipina domestic worker (...). Cecile is a thirty-five-year-old Filipina migrant (...). Pacita is a twenty-seven-year-old domestic worker (...). (O: 114, 114, 116, 118, 120)

Z polovětných vazeb se tu nachází gerundia, participia i infinitivy, kterými autorka kondenzuje větnou stavbu („After earning a secretary's certificate [...]“ [O: 119]; „Having been brought up with material comforts [...]“ [O: 126]; „[i]t is difficult for anyone to develop the ability [...]“ [O: 118]). Po syntaktické stránce však platí, že se autorka snaží (s ohledem na příjemce a typ odborného stylu) o co možná nejsrozumitelnější formulace, které vystihnou požadovanou myšlenku ve vlastním výkladu (viz (12)) i v popisu děje (viz (13)):

(12) Most young women with no children have fewer financial responsibilities than married women and thus have a stronger orientation toward consumerism. They want more disposable income for conspicuous consumption. Older single women with no children share this tendency to some extent, but generally, they are most worried about financing their retirement and see overseas employment as a means of saving enough money to start a business. (O: 114)

(13) She worked hard in Singapore and remitted her entire salary to her sister, who was managing the family's finances. Her sister used the money for food, clothes, a television, and her own daughter's education. But she did not invest or save any

of the money. By the time Amelia finished her two-year contract in Singapore and returned to the Philippines, all the money was gone, and the family went back to the same living conditions as before. (O: 117)

Autorka ve svém projevu používá výhradně nestažené slovesné tvary – stažené slovesné tvary se naopak objevují u doslovných citací konkrétních migrantek a odráží spontánnost mluveného projevu.

Také jsou často využívány prostředky koheze (*however, nevertheless, thus, for example, in fact, on the contrary*), pomocí nichž je výrazně zlepšována koherence textu; explicitací logických vztahů mezi větami, popř. odstavci, autorka usnadňuje čtenáři jeho interpretaci. Knittlová upozorňuje právě na důležitost toho, aby ve vědeckém stylu „byly vyjádřeny vztahy mezi větami, zejména okolnostní“ a pokračuje, že se používá „konektorů, odkazovacích a ukazovacích výrazů a hlavně podřadných spojek, protože tím se dosáhne hierarchizace textu“ (Knittlová 2000, s. 137).

Při uvádění konkrétních příkladů migrantek se v poslední kapitole často vyskytují různé volné apozice (Dušková 2003), pomocí nichž autorka jednotlivé ženy (kterým nejsou věnovány samostatné podkapitoly) rychle charakterizuje (14):

(14) In the case of Ligaya, a twenty-seven-year-old Filipina domestic worker, both parents and an elder brother had been working in Hong Kong (...). Indrani, a twenty-two-year-old Sri Lankan woman, had a grandmother (...). Nena, a nine-year-old whose mother is a domestic worker in Hong Kong, was already employed part-time (...). (O: 124, 125, 125)

Text je přerušován vsuvkami pomocí pomlček („However, the migration process itself – especially the ways in which prospective migrants find information about jobs – is quite similar [...]“ [O: 124]), pomocí pomlček jsou pak i uvozeny výčty příkladů („[f]ound work through personal networks – through family members, relatives, friends, and so on.“ [O: 124]) a vsuvkami jsou poskytnuty další zpřesňující a doplňující informace („[h]as three children – one boy and two girls – who are waiting [...]“ [O: 118]). Pomlčky jsou také používány jako prostředek k vytknutí části věty, kterou chce autorka zdůraznit (Her employers gave her very little food – sometimes none at all. [O: 120]), nebo jimi autorka naznačuje prozodii mluveného projevu („I also sat with the customers of different nationalities – Arabs, Europeans, [and] Japanese. I learned a lot.“ [O: 114]).

2.2 Hypotéza o cílové komunikační situaci

Nordová (1991) vyzdvihuje důležitost cílové komunikační situace, která musí být definována, analyzována a/nebo interpretována před samotným procesem překladu – faktory cílové komunikační situace určují komunikativní funkci, skopos, cílového textu. Pro účely tohoto bakalářského překladu je proto potřeba vytvořit hypotetickou situaci, do níž má být překlad umístěn.

Vzhledem k tomu, že je vybraný úsek součástí monografie, konkrétně pak pouze jednou z částí argumentace, ze které autorka vyvozuje obecnější závěry na konci dané kapitoly, zamítla jsem možnost publikace překladu v odborném periodiku, poněvadž vazba vybraného úryvku na celek textu je příliš silná.

Po konzultaci s vedoucí bakalářské práce jsem proto zvolila vhodnější hypotézu o plánované publikaci celé knihy – překlad vybraného úseku by v této situaci pak fungoval jako ukázka z monografie pro nakladatele. Na počátku stojí podle Nordové tzv. iniciátor, tedy subjekt, který zahajuje překladatelský proces a určuje jeho směr: v tomto konkrétním případě by role iniciátora připadla právě nakladatelství. Nabízí se např. nakladatelství Libri nebo SLON, tj. Sociologické nakladatelství. Libri se zaměřuje především na humanitní obory a obrací se na čtenáře odborné i laické veřejnosti a již dříve vydalo publikace na téma migrace podobné knihy, např. knihu Paula Colliera (*Exodus: Jak migrace mění náš svět*).¹⁹ Nakladatelství Libri dokonce spolupracovalo s nakladatelstvím SLON na ediční řadě *Gender sondy*, nyní ale tato řada pokračuje samostatně ve SLONu. Nakladatelství SLON se na rozdíl od Libri soustředí výhradně na odbornou literaturu z prostředí sociologie a příbuzných oborů a pod jeho záštitou vyšla řada českých i překladových knih na podobná témata, jimiž se zabývá i Oishi; mnozí autoři, které SLON publikoval, stejně jako ona ve svých pracích probírají své teorie a výsledky výzkumů v oblasti ženských studií nebo migrace (např. *Pracovní dráhy žen v České republice*²⁰, *Dálková láska. Životní formy v globálním věku*²¹). Výběrem nakladatelství SLON by se také částečně profiloval i cílový recipient v českém prostředí: přestože se cílová čtenářská

---

¹⁹ viz COLLIER, Paul (2017). *Exodus. Jak migrace mění náš svět*. Praha: Libri.

²⁰ viz KŘÍŽKOVÁ, Alena; MAŘÍKOVÁ, Hana; HAŠKOVÁ, Hana; FORMÁNKOVÁ, Lenka (2011). *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.

²¹ viz BECK, Ulrich; BECK-GERNSHEIM, Elisabeth (2014). *Dálková láska. Životní formy v globálním věku*. Praha: Sociologické nakladatelství.

skupina nakladatelství SLON rozšiřuje, primárně ji tvoří studenti oboru sociologie (popř. politologie, práv apod.) a odborní pracovníci.

2.3 Metoda překladu

Východiskem pro překlad byla provedená překladatelská analýza. Primárním a naprosto zásadním krokem pak bylo přiřadit daný text k odbornému funkčnímu stylu, celý překladatelský proces se tak podřídil požadavkům odborného stylu: kladla jsem důraz na věcnou správnost, logickou návaznost a jednoznačnost. Při řešení překladatelských problémů jsem vycházela z principu funkční ekvivalence, tj. „nezáleží na tom, použijeme-li stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci, a to pokud možno po všech stránkách, tedy nejen významové věcné (denotační, referenční), ale i konotační (expresivní, asociační) a pragmatické“ (Knittlová 2000, s. 6). Dále jsem usilovala o zachování dominance referenční funkce, ale zároveň jsem se snažila neoslabit celkový efekt (popř. převládající funkci daného úseku), který má originál na příjemce. Naopak jsem se snažila v co největší míře dosáhnout stejného účinku na cílového příjemce místy pomocí generalizace nebo substituce analogií, popř. jsem zasahovala do textu, abych zlepšila koherenci sdělení, jednak z jazykových, jednak mimojazykových důvodů, a to s ohledem na cílového recipienta a stylové zařazení.

K časovému rozdílu mezi vznikem originálu a hypotetickým vydáním jsem přistupovala tak, jako by měl být překlad vydáván nyní, tedy v roce 2021. Na určitých místech jsem se proto musela uchýlit k jistým úpravám časových určení.

V případě doslovných citací odborné literatury, kterou autorka ve svém textu využívá, jsem si nejdříve zkontrolovala, zda u nás publikace nevyšla v českém překladu, poté jsem se pokusila sehnat si o knize další informace (popř. přímo kontext odstavce, ze kterého autorka citaci přebírala), abych se nedopustila významových chyb a nezkreslila smysl originálu.

2.4 Překladatelské problémy a jejich řešení

V této části práce se budu věnovat překladatelským problémům, se kterými jsem se při tvorbě překladu setkala, a to na rovině lexikální, syntaktické a pragmatické. V této kapitole se opírám zejména o lexikologickou analýzu Dagmar Knittlové (2010), u jevů týkající se kontrastivní gramatiky o výklad Libuše Duškové (2012). Překladatelské postupy komentuji na základě poznatků Jiřího Levého (2012) a Dagmar Knittlové (2010).

2.4.1 Rovina lexikální

Celkové analýze použitého lexika jsem se věnovala v překladatelské analýze (2.1.2.5), nyní se zaměřím na řešení jednotlivých lexikálních problémů. Vzhledem k jejich velkému množství je v zájmu přehlednosti rozdělím na skupiny situací podle překladového protějšku, jak je rozděluje Knittlová (2010), tedy na absolutní (tj. úplné, přičemž zmíním i situace, v nichž bylo možné vybírat z většího množství vhodných ekvivalentů), částečné a nulové ekvivalenty a vyberu ke každé skupině několik příkladů.

Absolutní ekvivalenty Knittlová (2010, s. 40) řadí do centra slovní zásoby, jedná se tedy např. o slova s antropocentrickým zřetelem, názvy zvířat, časové údaje apod. Jako příklad absolutních ekvivalentů můžeme uvést např. *daughters* – *dcery* nebo *year* – *rok*.

Částečná ekvivalence (která je zdaleka nejčastější) se pak může týkat formálních rozdílů, rozdílů významově denotačních, významově konotačních nebo pragmatických (Knittlová 2010, s. 41).

Právě analytický charakter angličtiny a syntetický charakter češtiny zapříčiňují možné rozdíly včetně asymetrie formální. V textu najdeme například velmi frekventovaný výraz *migrant women*. Nadměrné opakování slov v českém textu je však považováno za stylisticky nevhodné (Chamonikolasová 2005, s. 2) (vyjma případů, kde je opakování stylistickým prostředkem [Macurová 1993]), a proto kromě doslovného překladu *migrující ženy*, překládám daný výraz také jako *migrantky*:

Given all this diversity among **migrant women** in Asia, it is difficult to generalize about motives for migration. (O: 112)

S ohledem právě na tuto diverzitu **migrantek** v Asii je jen velmi obtížné zobecnit charakter motivů, které vedou ženy k migraci. (P: 7)

Ve výše uvedeném případě došlo k redistribuci sémantických složek (Knittlová 2010, s. 23) – anglické víceslovné pojmenování, jehož obě sémantické složky musely být v angličtině explicitně vyjádřeny řídicím členem (ŘČ) *women* a členem modifikujícím (MČ) *migrant*, jsem do češtiny převedla jednoslovným pojmenováním *migrantky*, u kterého je sémantická složka anglického ŘČ (tj. „migrující“) vyjádřena slovotvorným základem a sémantická složka MČ (příslušnost k pohlaví, tj. žena) je obsažena ve slovotvorném formantu. K formální asymetrii pak docházelo např. při překladu *young single women* – *svobodné dívky*, kde *dívky* již obsahují sém „mládí“ („nedospělá n. dospívající osoba ženského pohlaví“ [SSJČ, cit. dle Internetové jazykové příručky 2021]).

Opačný případ formální asymetrie nastal např. v případech, kdy jsem anglické jmenné řetězce se substantivními premodifikátory přeložila víceslovným spojením a dodala explicitnosti vzájemnému vztahu substantiv předložkovým relátorem (*a dress shop* – *obchod s oděvy*, *overseas employment* – *práce v zahraničí*), popř. pomocí bezpředložkového genitivu („*middle-class life*“ – „*lepší život*“ *středních vrstev*; zde na základě kontextu dochází také k výrazné specifikaci jedné sémantické složky, a to „kvality“ života středostavovských vrstev v porovnání s chudšími vrstvami obyvatel).

V dalším případě níže jsem sémantické složky analyticky rozložené do dvou sloves a jednoho substantiva transformovala do češtiny pomocí jednoho určitého slovesného tvaru, který zachovává jak archisém, tj. „být schopen poskytnout živobytí, obživu“ (SSČ, cit. dle IJP 2021), tak i sémantický rys konečného stavu (vyjádřen prefixem):

Their income was just enough **to make ends meet**. (O: 121)

Společně vydělávali právě dost na to, **aby se užívali**. (P: 17)

Uvádím poslední případ, kde jsem transformovala anglický originál (který sémantické složky analyticky vyjadřuje slovesným tvarem, intenzifikátorem, kvantifikátorem a substantivem) pomocí jednoho slovesa, obsahující všechny sémantické složky výchozího textu, tj. sémantické rysy přílišného utrácení, (přičemž obsahuje navíc sémantickou složku *plýtvání* [penězi; „promrhat“ {SSČ, cit. dle IJP 2021}]) a implikuje tím negativní složku děje) a procesu (nedokonavý vid). Sémantické doplnění *peníze* pak spolu se zvoleným slovesem tvoří v češtině běžnou kolokaci:

Her in-laws thought she **was spending too much money**, even though the money she received was barely enough to cover her basic needs. (O: 121)

Rodina jejího manžela měla dojem, že peníze **rozhazuje**, přestože Mercedita dostávala sotva tolik, aby uspokojila základní potřeby. (P: 18)

K rozdílům významově denotačním dochází pomocí specifikace nebo generalizace (popř. konkretizace a sémantické spojitosti – kontiguity) (Knittlová 2010). Ke specifikaci jsem se uchýlila hlavně u sloves, a to díky sémanticky bohatšímu charakteru sloves v češtině (jsou tzv. mnohofazetová): angličtina často vyjadřuje děje sémanticky chudšími slovesy se sémantickými doplněními nebo se záložkou, čeština má naopak větší tendenci verbalizovat, její slovesa jsou specifitější a často pomocí nich dochází k explicitaci informací, které jsou v angličtině jen naznačeny (Knittlová 2010, s. 48).

These women became interested in working overseas while learning about foreign countries at school, or they **heard** exciting stories from their friends and relatives who had worked overseas. (O: 113)

Tyto ženy se začaly o práci v zahraničí zajímat, když se ve škole učily o cizích zemích nebo když si **vypořlechly** vzrušující příběhy od svých přátel a příbuzných, kteří už v cizině dříve pracovali. (P: 8)

Český, dokonavý protějšek *vypořlechly* obsahuje na rozdíl od anglického *heard* navíc sém aktivního vnímání vnímatele („poslechem zjistit, dozvědět se“ [SSJČ, cit. dle IJP 2021]), explicituje časovou vymezenost („do konce si poslechnout“ [SSJČ, cit. dle IJP 2021]), a obsahuje tak zároveň sémantickou složku rezultativnosti. V dalších případech jsem při překladu výběrem sloves přidávala sémantické složky, které byly kontextově také pouze implikovány:

[A]ll of them **expect** to earn money to support their family, build a house, purchase land, pay for their children's education, repay debts, and so on. (O: 112)

[V]šechny totiž **doufají**, že vydělají dostatek peněz k tomu, aby finančně zajistily svou rodinu, postavily si dům, koupily si půdu, zaplatily svým dětem vzdělání, pokryly dluhy atd. (P: 7)

České sloveso *doufat* obsahuje navíc sém očekávání „pozitivního“ (zde jsem sloveso volila na základě bezprostředně následujícího výčtu) na rozdíl od anglického, neutrálnějšího *expect*.

Overseas employment, which involves the opportunity **to fly** on an airplane and live in a foreign country, is appealing to them. (O: 113)

Práce v zahraničí je tak pro ně velmi atraktivní, protože jim mimo jiné nabízí možnost **proletět se** letadlem a žít v cizí zemi. (P: 8)

Slovesem *proletět se* přidáváme pomocí prefixu sémantickou složku malé míry děje (tj. naznačuje jednu, první cestu letadlem do cílové země) a zároveň připojením zvrtného zájmena vyjadřujeme uspokojivou míru (Knittlová 2010, s. 43). Podobná situace nastává i níže se slovesem *sat – posedět* („strávit urč. dobu [příjemným] sezením“ [SSČ, cit. dle IJP 2021]):

I also **sat** with the customers of different nationalities – Arabs, Europeans, [and] Japanese. (O: 114)

Taky **jsem poseděla** s klienty různých národností – s Araby, Evropany, [a] Japonci. (P: 9)

Dále specifikuji u komunikativních sloves a k jejich překladu využívám informace převzaté ze samotného sdělení (citace nebo parafráze), tj. volbou českých protějšků naznačuji a specifikuji modální rámec sdělení (*told me – odpověděla mi* [O: 126, P: 23]), šíří jeho rozsahu (*told her – vyprávěli* [O: 121, P: 17]), jeho způsob (*said – prohlásila* [O: 114, P: 9]) nebo jeho obsah (*saying – přesvědčovala* [O: 120; P: 16], tj. pomocí „rozumových důvodů přivést k souhlasu“ [SSČ, cit. dle IJP 2021]).

Generalizaci na druhou stranu využívám např. v případech, kdy vyrovnávám kulturní rozdíly mezi výchozím a cílovým recipientem. Autorka pracuje s americkým školním systémem a používá pojmenování *college* – to se však příliš nehodí přeložit jako *univerzita / vysoká škola*, protože pojmenování *college* sice označuje vyšší vzdělávací instituci, ale takovou, která se soustředí především na tzv. undergraduate studies, tedy na studium k získání prvního akademického titulu; *university* pak rozšiřuje svou nabídku o studia k získání dalších titulů (tzv. postgraduate studies). Přímý protějšek *university* by tedy byla právě česká *univerzita / vysoká škola*; *college* by odpovídala nejlépe (a pouze)

bakalářskému stupni studia na vysoké škole. Tuto distinkci jsem se tedy rozhodla nezanedbat, ale s ohledem na její méně relevantní funkci v textu jsem tento případ řešila generalizací (vypadává sémantický rys, že se hovoří primárně o *undergraduates*):

The first is comprised of young single women with a moderate level of education. It also includes **college dropouts and graduates of minor colleges** who have been unable to find a decent job locally. (O: 113)

V první se nachází svobodné dívky s určitým vzděláním, přičemž se mezi ně řadí i ty, které **dokončily úspěšně pouze střední školu nebo dosáhly vyššího vzdělání na méně prestižních institucích**, ale které si už nedokázaly najít dobrou práci doma. (P: 8)

Jako příklad změny na úrovni sémantické kontiguitu (spojitosti), během níž nedochází ke změně základní sémantické složky, ale spíše k obměně diferenčních sémů (Knittlová 2010, s. 60), můžeme uvést následující příklad:

When friends told her that life was good overseas, she immediately **jumped at the idea**. (O: 121)

Když jí přátelé vyprávěli, jak dobrý je život v cizině, Pacita **ani nezaváhala**. (P: 17)

U příkladu výše dochází k překladu antonymickou změnou (negovaným antonymem). Další změnu v oblasti sémantické spojitosti jsem udělala při překladu následující věty, kdy zavádím počáteční fázi činnosti – měním bezpříznakové neutrální sloveso na jeho fázi:

After that he **worked** at odd jobs and made some money, but never enough to support the entire family. (O: 121)

Začal se zaměstnávat příležitostnými pracemi, ale ani tak nedokázal vydělat dost, aby zabezpečil celou rodinu. (P: 17)

Překlad denotačních složek je spojen také s volbou vhodných prostředků k vyjádření správných konotací, aby účinek textu zůstal nezměněn (Knittlová 2010, s. 64). Při překladu z angličtiny do češtiny však poměrně často dochází i k intenzifikaci:

Given all this diversity among migrant women in Asia, **it is difficult** to generalize about motives for migration. (O: 112)

S ohledem právě na tuto diverzitu migrantek v Asii **je jen velmi obtížné** zobecnit charakter motivů, které vedou ženy k migraci. (P: 7)

V tomto případě intenzifikuji a zdůrazňuji obtížnost daného úkolu – šlo o vědomý posun, ke kterému se uchyluji, protože celý výklad, který bezprostředně následuje, je souborem důkazů, proč autorka hodnotí takový počín jako obtížný. Další případ intenzifikace nastává i ve větě níže:

When I asked her what she did with her salary, she laughed and said: „I bought CDs, appliances and **lots** of jewelry!“ (O: 114)

Když jsem se jí zeptala, co se svou výplatou tedy udělala, zasmála se: „Koupila jsem si céděčka, domácí spotřebiče a **velkou spoustu** šperků!“ (P: 9)

Angličtina a čeština jsou typologicky odlišnými jazyky a využívají ke zdůrazňování výrazů různé prostředky. V angličtině je velmi časté upozornit čtenáře na část textu mimo jiné i kurzivou; v příkladu výše anglický originál využívá právě kurzivy pro zvýraznění množství koupených šperků a zároveň jí naznačuje místo intonačního důrazu v promluvě. V češtině se však kurziva příliš pro vytýkání informace nepoužívá (vyhrazuje se spíše na citace, názvy, latinská pojmenování apod.) a využívá ke zdůraznění především pružnějšího slovosledu a lexikálních prostředků. Proto jsem se rozhodla v tomto případě kurzivu odstranit a vyjádřit důraz na množství intenzifikací, tj. přidáním atributu *velkou*.

Why **on earth** do women leave home for foreign countries? (O: 112)

Proč ženy **vůbec** opouští své domovy a odchází do zahraničí? (P: 7)

V tomto případě bylo namístě pro překlad idiomu, který zdůrazňuje a zároveň naznačuje případný údiv mluvčího, užít vytýkací částice *vůbec*, jejíž užití může být v tomto případě považováno za hovorovější (SSJČ, cit. dle IJP 2021), čímž se vyrovnává i neformální ráz *on earth*. V doslovných citacích jsem se snažila hovorovost (naznačenou v originálu mj. staženými tvary sloves) vyjádřit morfologicky (*pracuju* místo *pracuji*), ale i lexikálně, např. ve větě níže:

„I missed my parents **so badly** and wanted to be with them,“ she explained.
„That’s why I decided to move to Hong Kong.“ (O: 125)

„**Strašně moc** se mi po rodičích stýskalo a chtěla jsem být s nimi,“ vysvětlila mi.
„Proto jsem se rozhodla odstěhovat do Hong Kongu.“ (P: 22)

Zde jsem přeložila *so badly* (stylisticky nižším) intenzifikátorem běžným právě pro mluvenou češtinu: jedná se o horrorativum (Knittlová 2010, s. 72) *strašně*, které vyjadřuje intenzitu určitého pocitu (v tomto případě – stesku).

V citaci jedné z migrantek jsem pak také řešila příznakové opakování:

„I didn’t like it because my mother-in-law did **,talk-talk-talk‘ [behind her back]** with other in-laws about it and blamed me.“ (O: 121)

„Nelíbilo se mi to, protože **si** o tom moje tchyně pak **šuškala** s ostatními členy rodiny a všechno dávala za vinu mně.“ (P: 18)

Poněvadž se jedná o doslovnou citaci, nechtěla jsem do znění samotného výroku příliš zasahovat, zároveň jsem ale uvažovala o nějaké jiné, pro češtinu přirozenější, formulaci. Domnívám se, že při přepisu citace hrála nějakým způsobem roli i intonace, prozodie či jiné suprasegmentální prostředky, poněvadž autorka výraz uvádí v uvozovkách, se spojovníky a doplňuje ho vysvětlením v hranatých závorkách. Rozhodla jsem se proto nakonec příznakové opakování a sémantickou složku „pomlouvání za zády“ (vyjádřenou v originále vnějším zásahem autorky v hranatých závorkách) transformovat do češtiny jedním nedokonavým slovesem nesoucím hláskovou expresivitu – české *šuškat si* obsahuje sémantickou složku „hovořit (zpravidla potichu) s úmyslem utajit obsah rozhovoru před ostatními“ (SSJČ, cit. dle IJP 2021). Spojovníky v kombinaci s opakováním mohou ale navíc v původní větě naznačovat „míru povídání“, popř. jeho „rychlé tempo“ nebo „obsáhlost“ – tento rys se však bohužel překladem ztrácí (nedokonavý vid může snad jen implikovat proces a možnou opakovanost děje), a to ve prospěch „šeptání“, které zase na druhou stranu intenzifikuje „tajnost“ rozhovorů (tedy implikované pomlouvání).

Rozdíl na rovině pragmatické plynou z odlišných jazykových a mimojazykových zkušeností výchozího a cílového čtenáře. Ekvivalenty proto volím s ohledem na presupozice cílového recipienta. Pro českého čtenáře bylo potřeba přizpůsobit měnu,

na niž autorka převádí měny asijské. Uchyluji se proto k substituci analogií (Knittlová 2010, s. 93). I přes časový rozdíl mezi vydáním originálu a hypotetickým vydáním překladu zanedbávám pohyblivost měnového kurzu, a to především z toho důvodu, že převod i samotná čísla zde slouží především k tomu, aby si čtenář dané kultury dokázal utvořit hrubou představu o tom, jak dobře (popř. špatně) byly ženy finančně hodnoceny. Podle průzkumu, který jsem provedla, autorka pravděpodobně převáděla částky podle kurzů aktuálních k roku 1999, tj. v době svého terénního výzkumu; jelikož jsou však rozdíly mezi kurzy k letům 1999 a 2021 s ohledem na jejich funkci v textu zanedbatelné, rozhodla jsem se převádět peníze podle současného měnového kurzu (2021), a to z daných asijských měn na české koruny (v jednom případě pak danou částku v amerických dolarech na české koruny [O: 114], [P: 9]).

For four years, Pacita worked in a garment factory in a neighbouring village, where she made **130 pesos (US\$3)** a day. (O: 121)

Čtyři roky musela Pacita pracovat v továrně na oblečení v sousedním městě, kde dostávala **130 peso (asi 65 Kč)** za den. (P: 17)

Z hlediska presupozic se vyžadují jak od výchozího, tak i cílového čtenáře určité znalosti geografie, nicméně kvůli lepší syntaktické soudržnosti a koherenci věty přidávám výjimečně klasifikátory k některým toponymům (v *Abú Dhabí*, *hlavním městě Spojených arabských emirátů*), přičemž se jedná o přidání fakultativní informace. Překlad dále určité informace vynechává (např. již zmiňovaná generalizace – *college*). Nevysvětluji obecným klasifikátorem ani značku *Hello Kitty* – na českém trhu jsou produkty této značky dostupné a (dovolím si říct) také populární, takže jsou podle mého názoru součástí zkušenostního komplexu jak původního, tak i českého čtenáře. Z tohoto důvodu (a také proto, že byl název součástí doslovné citace) jsem tedy název nevynechávala, nevysvětlovala ani ho nějakým způsobem negeneralizovala (z bezprostředního kontextu se pak v případě neznalosti ostatně vyrozumí, že se jedná o druh hračky).

Další problém na úrovni mimojazykových zkušeností by se mohl naskytnout u překladu *white-collar jobs*. V češtině se tento z angličtiny kalkem převzatý obraz už hojně používá jako *bílé límečky*. Takto je kolokace uvedena i pod heslem *bílý* v Akademickém slovníku současné češtiny (Ústav pro jazyk český AV ČR 2021) a uvedena jako termín v Sociologické encyklopedii (Sociologický ústav AV ČR 2021); rozhodla jsem se ho

tudíž přeložit jen se zkratkou *tzv.* Přestože v českém prostředí výraz do jisté míry už zdomácněl (Sociologická encyklopedie 2021), chtěla jsem čtenáře upozornit na jeho již nabytou terminologickou povahu v české sociologii.

Text rozšiřuji o další informace při překladu slova *Weberian*, a to u jeho prvního výskytu. Jelikož se jedná o odbornou knihu na sociologické téma, nepovažuji (vzhledem k presupozicím) za nutné čtenáři vnitřní vysvětlivkou připomínat, kdo to byl Max Weber (typu *německý sociolog* apod.). Přesto mi nepřipadalo ideální přídavné jméno odvozené od příjmení použít jednak dvakrát, jednak při první zmínce nového, přejatého termínu („ideal types“). Rozhodla jsem se proto nejdřív uvést celé jméno (*the Weberian term – pojem Maxe Webera*), abych explicitovala autorství termínu a zdůraznila tak, že jej autorka přejala, a až ve druhém případě výskytu slova *Weberian* rozšířením kmene o skupinu -ov- a připojením sufixu -sk(ý) vytvořit po vzoru originálu přídavné jméno (*in the Weberian sense – ve weberovském pojmosloví*).

Others started a *sari-sari* store (**a small grocery shop**) for themselves when they returned home. (O: 118)

Jiné si po svém návratu domů otevřely *tzv. sari-sari* obchod (**malou prodejnu se smíšeným zbožím**). (P: 14)

Různá řešení se nabízela i např. při překladu *a small grocery shop*. Výraz *sari-sari store* řeším polokalkem (Janovec 2013, s. 129) po vzoru angličtiny, protože se jedná přímo o specifické označení určitého typu filipínských obchodů (tagalský premodifikátor hlavně v překladu vystihuje právě podstatu samotné prodejny – *sari-sari* znamená „rozmanitost“ a odkazuje tak na typ zboží). Autorka vysvětluje pojem jako *small grocery shop*, které by mj. mohlo odpovídat jak „malému obchodu“, tak „malému obchodu s potravinami“ nebo našemu menšímu supermarketu. Jak už však bylo řečeno, tyto *sari-sari stores* nenabízí jenom potraviny a označení *supermarket* by mohlo mít nežádoucí konotace obchodních řetězců. Filipínské *sari-sari stores* jsou naopak spíše rodinné obchody, které se podobou mohou různit (od menších „večerek“ až po rodinné „stánky“ velikostí odpovídající českým trafikám). Rozhodla jsem se tedy druhou část kalku převést pomocí neutrálního *obchod* a vysvětlení v závorce přeložit neutrálním kohyponymem *prodejna* s přívlastkem specifikujícím zboží, tj. *malá prodejna se smíšeným zbožím*.

Pokud ekvivalent v češtině neexistuje, jde o tzv. **nulovou ekvivalenci**. Nicméně takový problém se řeší většinou zobecněním, počestěním výrazu, analogickou slovotvorbou, převzetím výrazu, kalkem, perifrastickým vysvětlením apod., ve výsledku tedy stále překladatel vytváří částečný ekvivalent (Knittlová 2010, s. 113). S nulovou ekvivalencí se setkáváme u příkladu níže:

Some **sub-agents** are contracted by agencies; others operate individually.
(O: 122)

Někteří **terénní agenti** mají smlouvu s náborovými agenturami, ostatní pracují nezávisle. (P: 19)

První výskyt tohoto termínu se objevuje v textu v uvozovkách – uvozovky čtenáře upozorňují na možnou pojmovost výrazu; naskytla se proto otázka, zda se jedná o uměle vytvořené nevlastní pojmenování, kterého autorka použila pouze pro svůj výklad, nebo zda jde o užívané pojmenování označující tyto pracovníky. Uvozovky jsou užity pouze u prvního výskytu, při další zmínce s ním autorka už nakládá jako s pojmem – tuto skutečnost jsem si pak jen potvrdila v příslušných materiálech Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization 2020), kde pojem *sub-agent* (také někdy *subagents* [ILO 2012] nebo *sub agents* [ILO 2019]) identifikuje právě tyto osoby v dané profesi; výraz v daném kontextu pojmenovává specifické zaměstnání, které v českém prostředí nemá obdoby. Přestože je v současné slovní zásobě češtiny sklon k internacionalizaci vlivem komunikačních globalizačních tendencí a zvláště v odborném úzu se běžně přejímají cizí pojmenování (popř. se tvoří nová po vzoru cizího jazyka atd. [Nový encyklopedický slovník češtiny 2021]), po konzultaci s vedoucí práce jsem se rozhodla neuchýlit se ke slovotvorné adaptaci (např. typu *sub-agenti*), a to z několika důvodů. Latinský prefix *sub-* (nesoucí sémantickou složku „nižšího postavení v určité hierarchii“ [Martincová a kol. 2005, s. 77]) není v češtině u substantiv označující životné konatele děje příliš produktivní. Tato tematika pak dále není v českém prostředí natolik prozkoumaná, bylo by tedy nejspíš vhodné překládat jistým opisem, aby se už pojmenováním čtenáři naznačila podstata daného zaměstnání. Jelikož autorka sama v textu používá uvozovky, kterými nový „termín“ uvádí do povědomí čtenáře, v překladu by bylo možné postupovat obdobným způsobem. Přestože se totiž v jádru smyslu stále jedná o náborové agenty, tito lidé nejsou přímými zaměstnanci náborových agentur (ILO 2012) a specifickým rysem jejich povolání je právě jejich práce v terénu – tu autorka

popisuje v bezprostředně následujících větách (a navíc v kontextu nemajetných žen – jsou to totiž právě *sub-agents*, kteří vyhledávají potenciální migrantky mezi nemajetnými ženami a vydávají se za nimi do prostředí mimo města a do slumů) (Weeraratne 2018). Ve zvoleném ekvivalentu *terénní agenti* je tento rys obsažen právě v atributu *terénní*; při překladu dochází k vysvětlujícímu opisu, částečně také k vynechání sémantické složky, kterou nese prefix *sub-* („nižší postavení“ ve srovnání s licencovanými agenty soustředícími se v centrech měst) a pak také ke specifikaci (sémantické složky „terénní práce“).

This turns these women into **semi-indentured laborers**. (O: 122)

Migrantky se tak v závěru **vážou dvojitou smlouvou, a to vůči zaměstnavateli a vůči náborové agentuře**. (P: 18)

Spojení *semi-indentured laborers* je potřeba věnovat větší pozornost. Autorka jím zde nepřímou připodobňuje migrující ženy k tzv. *indentured servants* („smluvním služebníkům“). Tento termín je často spojován s americkou historií, v jejímž kontextu označuje takové jedince, kteří se výměnou za cestu do „Nového světa“, stravu, ubytování apod. zavázali smlouvou k práci na určitou dobu (Abramitzky, Braggion 2006, s. 882); po uplynutí této lhůty pak byli propuštěni a dostali zpět svou neomezenou svobodu. Migrující ženy jsou podobně jako oni nuceny (ač nepřímou) k práci, a to dokud svůj dluh agentuře nesplatí. Nicméně na rozdíl od *indentured servants* jsou ženy domácností, pro niž pracují, placeny a z tohoto výdělků pak splácí svůj dluh agentuře; figuruje tu proto úzké smluvní vztahy mezi třemi stranami (migrantkou, náborovou agenturou, zahraniční domácností). Tyto rozdíly tak autorka vyjadřuje mj. prefixem *semi-*; nejedná se o *indentured labour* v pravém slova smyslu. Při překladu se mi nezdálo ani tak důležité zachovat historický odkaz na podobný typ smluvní služby v historii (kdy by překlad *smluvní služebník* apod. nemusel mít stejnou referenční funkci ani správné konotace pro cílového čtenáře, jako mělo *indentured laborer* pro původního čtenáře), jako spíše podstatu smlouvy samotné, která autorku k takovému přirovnání nejspíše navedla: migrující „nemajetná“ žena svou práci musí splnit smluvní povinnosti vůči svému zaměstnavateli a zároveň vůči náborové agentuře, která ji práci zajistila a které se žena zavázala „půjčkou“. Překládala jsem proto perifrastickým opisem a vysvětluji (a explicituji) jev pomocí informací, které jsou dány kontextem (tj. vůči komu se migrantka zavazuje).

Angličtina je charakteristická svým difúzním pojmenovacím systémem a častou polysémií, sémantika lexikálních jednotek je mnohdy závislá na kontextu – při existenci **více ekvivalentů** se tak překladatel odvolává na širší situační kontext, bezprostřední gramatický či lexikální kontext, stylové ladění nebo své vlastní, subjektivní preference (Knittlová 2010, s. 114).

Since one of them was a local government official and community leader, Cecile's husband and the others trusted him completely and **poured** most of their savings into the business. (O: 119)

Jeden z těchto společníků byl úředníkem v místní správě a zároveň i lídrem jejich komunity, proto mu všichni zcela důvěřovali a **vložili** do obchodu velkou část svých úspor. (P: 15)

V překladu frázového slovesa *poured* se českým protějškem ztrácí obraz „nalévání peněz“. Přestože v češtině taková kolokace existuje také, formulace „nalili do obchodu velkou část svých úspor“ by do citově neutrálního okolí působila nepřírozeně a stylově nevhodně. Rozhodla jsem se tedy nivelizovat a sloveso přeložit neutrálním *vložili*.

She worked very hard, rising at four every morning and **working** until one the next morning. (O: 123)

Pracovala velmi tvrdě, vstávala každý den ve čtyři ráno a **na nohou** pak **byla** až do jedné ráno následujícího dne. (P: 20)

Sloveso *work* je zde monosémantizováno kontextem (ve smyslu práci „vykonávat“), proto vypadává ekvivalent *byla zaměstnána* (tedy význam „mít zaměstnání“). K překladu slovesem *pracovat* se už však uchyluji v první části věty, proto by bylo nevhodné ve druhé části věty (*working*) použít stejného slovesa. Takové opakování by vedlo ke stylistické neobratnosti. Na tomto místě jsem se tedy rozhodla vykompenzovat ztrátu obrazů na jiných místech překladu (viz výše překlad *poured*). Synekdochou jsem se snažila vyjádřit sémantické složky slovesa *work*, ale zvolené obrazné vyjádření navíc konotuje i význam „být vzhůru (do)“ a „neodpočinout si“ (SSJČ, cit. dle IJP 2021) – sloveso tak podtrhuje výpovědní sdělení věty, tedy „tvrdou práci“ i časový úsek jejího trvání.

Velmi často se pak v textu pracuje s pojmem *domestic worker*. Nabízely se různé ekvivalenty. Ekvivalent *osoba pracující v domácnosti* se do textu příliš nehodil, poněvadž nspecifikuje pohlaví – s ohledem na téma a možnosti češtiny by se jednalo o zbytečnou generalizaci. Další možný ekvivalent, kterého např. využívá i Petra Jeřábková v knize *Dálková láska*,²² představoval *pomocnice v domácnosti*; tento ekvivalent se však nezdál příliš vhodný ze sémantického hlediska – lexém „pomocnice“ denotuje ženu, která v domácnosti „pomáhá“ – ženy, které však za prací emigrují do zahraničních domácností (a které Oishi ve své knize popisuje), mají mnohdy na starosti celou domácnost a jejich pracovní náplň často přesahuje pouhé „pomáhání“. Rozhodla jsem se proto pro překlad víceslovným ekvivalentem *pracovnice v domácnosti*, které obsahuje jak specifikujiící rys pohlaví, tak i sémantickou složku „ženy pověřené prací“ (SSČ, cit. dle IJP 2021), premodifikace *domestic* se zde stává postmodifikací: přívlástek neshodný upřesňuje typ práce, tedy „v domácnosti“.

Krátce ještě okomentuji překlad ostatních terminologických lexikálních jednotek. Jelikož se jednalo především o odborné výrazy, jejichž překladové protějšky jsou již ustálenou součástí českého sociologického názvosloví (*consumerism, lower middle-class, ideal types, developing countries, emigration, migration*), pracovala jsem při překladu zejména se Sociologickou encyklopedií (Sociologický ústav AV ČR 2021). V případě nezavedeného, neustáleného termínu, a tím pádem výskytu více možných ekvivalentů (*circular migration*), jsem volila na základě paralelních textů českých autorů a korpusové frekvence výskytu (*cirkulační migrace*, popř. *cirkulární migrace*²³ versus *kruhová migrace*).

2.4.2 Gramatika a syntax

Rozdíly mezi angličtinou a češtinou na úrovni gramatiky a syntaxe plynou z odlišných gramatických systémů, kterými jazyky disponují. Oba jazyky jsou typologicky velmi různé. Čeština má oproti angličtině rozvinutý flektivní systém, volnější slovosled a tendence k verbalizaci; v angličtině je pak gramatický slovosledný princip velmi

---

²² viz BECK, Ulrich; BECK-GERNSHEIM, Elisabeth, 2014. *Dálková láska*. Životní formy v globálním věku. Praha: Sociologické nakladatelství.

²³ viz např. BRÁZOVÁ, Věra-Karin a kol., 2011. *Migrace a rozvoj*. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy., STOJANOV, Robert, NOVOSÁK, 2008. *Migrace místo pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje*. *Mezinárodní vztahy*, (1), s. 38–77.; pak také dokumenty Evropské unie

rigidní, jazyk tíhne k častější nominalizaci a k vyjádření určitých syntaktických vztahů se v důsledku nízké schopnosti flexe uchyluje ke zcela jiným prostředkům než čeština (Dušková 2006). Častější využívání polovětných vazeb pak také vede k větší úspornosti vyjadřování, během něhož nesou právě nefinitní vazby v angličtině funkci větných kondenzátorů.

Jak jsem již naznačila v překladatelské analýze, autorka se uchyluje při výkladu jak k větám jednoduchým, tak k souvětím souřadným a podřadným a setkáme se i se souvětími složenými (složitými) (Dušková 2003). V případě **složených** souvětí jsem se snažila složitost větné stavby zachovat:

These women became interested in working overseas while learning about foreign countries at school, or they heard exciting stories from their friends and relatives who had worked overseas. (O: 113)

Tyto ženy se začaly o práci v zahraničí zajímat, když se ve škole učily o cizích zemích nebo když si vyslechly vzrušující příběhy od svých přátel a příbuzných, kteří už v cizině dříve pracovali. (P: 8)

I přes snahu zachovat větnou skladbu zde dochází k určitým změnám na syntaktické rovině. Původní souvětí se skládá ze tří vět, dvou vedlejších a jedné hlavní, a dále obsahuje sekundární predikaci v podobě participiální vazby ve funkci přechodníku, vyskytující se po spojce *while*. Polovětná konstrukce tu tak vyjadřuje časové určení, které jsem do češtiny převáděla verbálně pomocí věty vedlejší příslovečné časové a podřadící spojky *když*. V poměru slučovacím se pak k této větě připojuje další věta vedlejší příslovečná časová, jež je už zachovávána podle původního textu. V první větě souvětí pak také můžeme pozorovat změnu v tzv. dynamice výrazu (Bečka 1992), kdy je nahrazen verbonominální přísudek *become interested* za slovesnou predikaci *začaly zajímat*.

When one of her cousins came back from Hong Kong and started working for a recruitment agency, she told Amelia about her work experience and suggested that she apply for a job that was available in Singapore. (O: 117)

Když se jedna z jejích sestřenic vrátila z Hong Kongu a našla si práci v náborové agentuře, pověděla Amelii o svých zkušenostech a navrhla jí, ať sama zkusí využít pracovní příležitosti v Singapuru. (P: 12)

Zde se podobně jako u příkladu výše jedná o složené souvětí; původní souvětí se skládá celkem z šesti vět, dvou vět hlavních a čtyř vět vedlejších. Při překladu však dochází ke kondenzaci: poslední větu, vedlejší větu přívlastkovou, jsem kondenzovala na atribut neshodný (*v Singapuru*), který postmodifikuje přímý předmět ve větě předcházející, tj. *příležitosti*.

U jiných složených souvětí jsem se zase uchylovala k větším syntaktickým úpravám, při nichž jsem větné celky rozdělovala na menší úseky, nebo je naopak spojovala s větami předchozími za účelem propojit informační obsahy vět, které spolu úžeji souvisely.

But she did not invest or save any of the money. By the time Amelia finished her two-year contract in Singapore and returned to the Philippines, all the money was gone, and the family went back to the same living conditions as before. (O: 117)

Žádné peníze však nespořila ani nikam neinvestovala, takže když se Amelia po své dvouleté smlouvě vrátila ze Singapuru zpět na Filipíny, všechny peníze byly pryč, a rodina se tak octla ve stejné finanční situaci, v jaké byla předtím. (P: 13)

Zde jsem kupříkladu větu jednoduchou inkorporovala do souvětí bezprostředně následujícího. První věta původního souvětí je tak v překladu napojena na předcházející větu jednoduchou pomocí podřadicí spojky *takže*, vyjadřující sémantickou kauzální závislost dvou propozic, tj. logický vztah následku, který je kontextem implikován; explicituji formální vztah a text více zlogičťuji, uchyluji se tak k intelektualizaci (Levý 2012, 132–140). Postmodifikaci *as before*, která rozvíjí *living conditions*, dekonduzuji a transformuji na vedlejší větu přívlastkovou. Příklad, kde původní větný celek naopak rozdělují, nastává níže:

When I asked her how he reacted to her working overseas, she said: „He said nothing.“ (O: 121)

Zeptala jsem se jí, jak její muž zareagoval, když se o její emigraci dozvěděl. Pacita jen odpověděla: „Nic na to neřekl.“ (P: 17)

Přestože se nejedná o syntakticky příliš složitou větu, dochází zde k několika syntaktickým změnám. Původní vedlejší větu příslovečnou časovou zde transformuji na větu hlavní, aby nedošlo ke kumulaci vedlejších vět, která by zde stylisticky nebyla vhodná. Přítomné participium ve funkci doplňku předmětu jsem do češtiny dále převedla

vedlejší větou příslovečnou časovou. Souvětí jsem rozdělila v místě před druhou hlavní větou, tj. před *she said*. Mnou nově vytvořená hlavní věta je rozvita dvěma větami vedlejšími, zatímco věta *she said* zůstává zcela nerozvitá a tvoří ji pouze holá skladební dvojice (ovšem to platí, pokud považujeme větu obsahující přímou řeč za větu samostatnou, ne za větu vedlejší předmětnou); kromě toho, že jsem tuto rozsahovou nerovnováhu vnímala negativně, věta *she said* je navíc od věty, s níž je ve slučovacím poměru, oddělena dvěma větami vedlejšími – ony dva děje, které jsou významově spjaty (*zeptala jsem se – odpověděla*), jsou od sebe reálně poměrně vzdáleny. Rozhodla jsem se proto souvětí rozdělit a vytvořit nový, samostatný větný celek.

Every Sunday she attends a gathering of Sri Lankan migrants in a downtown park; there, she listens to her friends' problems and offers them advice. She feels happy and fulfilled by helping them, and she enjoys being respected as a community leader. (O: 115)

Každou neděli dochází do parku v centru města na setkání šrilanských migrantek a tam naslouchá problémům svých přátel a poskytuje jim rady. To ji naplňuje a uspokojuje. Líbí se jí také, že je respektována jako lídr komunity. (P: 10)

V původním textu autorka rozděljuje první souvětí pomocí středníku. Tento prostředek členění nahrazuji častěji se vyskytující spojkou *a*, a spojuji tak věty do poměru slučovacího. Podobně jako u předcházejícího příkladu, zde rozděluji poslední větu na dva samostatné celky. Vynechávám také příslovečné určení příčiny *by helping* a nahrazuji jej deiktickým zájmenem *to*, které anaforicky odkazuje na obsah předcházející věty (*by helping them* generalizovalo informační obsah právě této věty) a které se zároveň stává i podmětem věty, v níž se nachází, zatímco původní agent (*she*) stavové predikace (Dušková 2006) je z pozice podmětu nutně odsunut na pozici příslovečného určení nositele děje. Ve druhém nově vytvořeném souvětí pak nastává obdobná situace, ale podmětem se tu stává vedlejší věta podmětná. Ta vznikla transformací prezentního gerundia, které bylo součástí slovesné reky a sémanticky doplňovalo *enjoys*.

V textu se setkáme také s **pasivem**. Přestože jsou pro české odborné texty pasivní konstrukce jedním z charakteristických znaků, nelze text pasivními konstrukcemi přesytit, a to zejména v těch částech, kde dominuje slohový postup popisu děje. Přistupuji tedy k překladu pasiva různými způsoby.

However, her salary **was raised** to 4,000 taka the following year. (O: 123)

O rok později **se** však její plat nakonec na 4000 taka **zvýšil**. (P: 20)

Jelikož český jazykový systém disponuje dvěma subkategoriemi pasiva, překládala jsem jak pasivem opisným, tak pasivem zvrtným. Příklad výše je ukázkou překladu zvrtným pasivem (kde se slovesný tvar dále posunul do pozice rématu), příklad níže opisným:

When migration **was still dominated** by males, (...). (O: 125)

Když **byla** dříve migrace ještě **dominována** mužským pohlavím, (...). (P: 22)

Zde jsem překládala anglické pasivum *was dominated* pasivem opisným. Původní věta pak pomocí předložky *by* doplňovala konatele děje *males*, jehož pozici bylo možné v překladu zachovat, tj. pomocí české flexe bylo možné umístit stejně jako v originále konatele děje do postpozice a do rématu na konec věty. Další způsoby, jakým jsem převáděla anglické pasivní konstrukce, nalezneme v následujícím případě:

She **was being paid** only 3,000 taka (US\$60) a month even though **she had been promised** 4,000 taka (US\$80). (O: 123)

Vydělávala měsíčně jenom 3000 taka (750 Kč), přestože **měla slíbeno** 4000 taka (1000 Kč).

Ve větě se nachází dva případy pasivních konstrukcí (*was being paid* a *had been promised*). U pasivního tvaru průběhového došlo k překladu aktivem, nedokonavým slovesem; v druhém případě je pasivní konstrukce přeložena tzv. nekanonickým pasivem, tj. konstrukce se slovesem *mít* a pasivním participiem (Nový encyklopedický slovník češtiny 2021).

Nejčastěji si syntaktickou přestavbu vyžadovaly **polovětné vazby**. Uveďme následující příklad:

On the contrary, many of them dream about **living** the “middle-class life” so often **depicted** in the media – **purchasing** a nice house and **stocking** it with electronic appliances (a TV, a VCR/DVD, a stereo) and luxury goods (jewelry, cosmetics, designer clothes). (O: 113)

Mnohé z nich naopak sní právě o **posunu** k „lepšímu životu“ středních vrstev, a to takovému, **jak jej často zobrazují média**: že si **koupí** hezký dům a **zaplní** ho

elektronikou (televizí, stereem, DVD nebo videopřehrávačem) a dalším luxusním zbožím (šperky, kosmetickými výrobky, značkovým oblečením). (P: 8–9)

V případě *living*, *purchasing* a *stocking* se jedná o předmětná přítomná gerundia, která jsou zde součástí slovesné reky a sémanticky doplňují *dream about*. Větněčlenská pozice gerundia *living* v překladu odpovídá syntaktické pozici substantiva *posunu*. V ostatních dvou případech pak překládám pomocí transformace na predikáty celých vět: na slovesné přísudky vedlejších vět předmětných, které jsou v poměru slučovacím. Postponovaný tvar *depicted* zde figuruje jako minulé participium ve funkci přívlastku předmětu (*middle-class life*). Dušková (2006) tvrdí, že „[a]tributivní minulé participium má většinou pasivní význam (tj. je tvořeno od tranzitivních sloves)“ a že je „vidově neutrální“. Dekondenzuji původní text a překládám polovětnou vazbu vedlejší větou přívlastkovou, jejíž predikátem je nedokonavé sloveso *zobrazovat*. Během této transformace jsem pak také příslovečné určení místa (které je zde možno chápat jako p. u. prostředku) *in media* posunula do syntaktické pozice podmětu nově vytvořené věty; stále je přitom zachovávána jeho rematická pozice. Další překlad polovětné vazby, tentokrát infinitivu, uvádím níže:

„Dutiful daughters“ often say they migrated overseas mainly **in order to support** their parents or help with the education of their siblings. (O: 115)

„Svědomitě dcery“ často říkají, že migrují především proto, **aby zaopatřily** své rodiny nebo pomohly zajistit svým sourozencům vzdělání. (P: 11)

V příkladu výše se setkáváme s adverbiálním infinitivem, který zde vyjadřuje účel. Podle Duškové (2006) je českým protějškem adverbiálního infinitivu právě vedlejší věta příslovečná účelová, ke které se uchyluji i při svém překladu. Explicitní prostředek vyjadřující účelovou funkci infinitivu *in order to* (Dušková 2006) nahrazuji podřadnou spojkou *aby* a infinitiv zde transformuji na určitý tvar slovesný, který je ve shodě s podmětem.

Having interviewed many migrant women, I can say that the reasons for migration are not simple and straightforward. (O: 112)

Po rozhovorech s mnohými z nich totiž vím, že důvody k migraci nejsou jednoduché ani na první pohled zřejmé. (P: 7)

Jednotlivé tvary polovětných vazeb vyjadřují z hlediska temporálního systému časové vztahy, a to předčasnost, souběžnost či následnost dějů (Dušková 2006). To lze pozorovat na příkladu výše, kde participium zleva („left-handed sentence“ [Macpherson 1997, s. 45]) formálně naznačuje minulý děj (z hlediska mluvčího), který předcházela formulaci autorčina závěru. V tomto případě jsem se nakonec rozhodla nominalizovat a překládala předložkovou vazbou, tzn. pomocí předložky, která „vyjadřuje následnost v čase n. v pořadí“ (SSJČ, cit. dle IJP 2021).

S příkladem výše dále souvisí skutečnost, že ačkoliv anglický i český jazykový systém rozlišují tři základní časové sféry k základnímu dělení dějů na minulé, přítomné a budoucí, v angličtině se rozlišují prosté a průběhové slovesné tvary a proti sobě navíc dále stojí tři základní časy (prézens, préterium a futurum) a tři perfektní časy (perfektum, plusquamperfektum, předbudoucí čas) (Dušková 2006). Čeština pak rozeznává především časy tři (prézens, préteritum a futurum) a má k dispozici kategorii slovesného vidu (Adam a kol. 2017, s. 78).

These women became interested in working overseas while learning about foreign countries at school, or they heard exciting stories from their friends and relatives who **had worked** overseas. (O: 113)

Tyto ženy se začaly o práci v zahraničí zajímat, když se ve škole učily o cizích zemích nebo když si vypoaslechly vzrušující příběhy od svých přátel a příbuzných, kteří **už** v cizině **dříve pracovali**. (P: 8)

Předminulý čas čeština nerozeznává. Nezdálo se mi vhodné kondenzovat verbálním adjektivem *pracující*, poněvadž by se tím mohla zúžit množina na skupinu lidí, kteří v cizině pracují i v současné době. Ambivalentní situace by pak mohla nastat i překladem pomocí určitého, nedokonavého slovesného tvaru v minulém čase *pracovali*. Originál naznačuje, že se jedná o *friends and relatives*, kteří pracovali v cizině alespoň jednou, ať už tam v současné době ještě pracují, nebo ne. Rozhodla jsem se tedy pro překlad tvarem *pracovali*, ale specifikovat jej pomocí příslovečného časového určení *už dříve*, tedy ve významu „kdysi, jindy“ (SSČ, cit. dle IJP 2021).

Apozice v původním textu jsem upravovala takovým způsobem, aby nedošlo ke zbytečné kumulaci informací v postmodifikaci, zatímco řídicí člen by byl (viz níže) zleva zcela nerozvitý. Ve všech případech se jednalo o volné apozice, oddělené čárkami. V příkladu

níže dochází k transpozici kompozita *a nine-year-old* a jeho posunu z postmodifikace do syntaktické pozice přívlastku shodného, premodifikujícího podmět *Nena*:

Nena, **a nine-year-old** whose mother is a domestic worker in Hong Kong, was already employed (...). (O: 125)

Devítiletá Nena, jejíž matka pracovala v domácnosti v Hong Kongu, byla na částečný úvazek zaměstnána (...). (P: 23)

Jinde jsem zase apozici zcela odstranila (*Indrani, a twenty-two-year-old Sri Lankan woman – dvaadvacetiletá Indrani ze Šrí Lanky* [O: 125], [P: 22]).

However, the migration process itself – especially the ways in which prospective migrants find information about jobs – is quite similar: they find jobs overseas through personal networks or recruitment agencies. (O: 124)

Samotný proces migrace (a především způsob, jakým si potenciální migrantky vyhledávají informace o práci v cizině) však zůstává víceméně stejný: ženy nachází práci v zahraničí díky své vlastní síti kontaktů nebo přes náborovou agenturu. (P: 20–21)

Zde bych ráda stručně okomentovala práci se vsuvkou. Rozhodla jsem se hierarchizovat informační obsahy výpovědí pomocí závorek, poněvadž je vsuvka poměrně delší a její účel je pouze informaci upřesnit, popř. doplnit; závorky jsem subjektivně považovala za graficky výraznější a častější prostředek, kterým je možné větnou strukturu zpřehlednit.

Poznámkový aparát, nacházející se v původním textu až na konci samotné knihy, jsem přesunula do dolního okraje stránky pro lepší přehlednost, jak jsem již komentovala dříve (viz kapitola 2.1.2.3). Seznam bibliografie nepřikládám, protože se jedná pouze o část kapitoly z hypoteticky připravovaného překladu knihy celé, kde by seznam bibliografie byl umístěn až na její samotný závěr.

2.4.3 Časový rozdíl. Práce s jinými zdroji

K vysvětlujícímu opisu se uchyluji při zmínce bangladéšských zákonů:

In Bangladesh, despite the **Dowry Prohibition Act of 1980** and the **Cruelty to Women Act of 1983**, the dowry is still the primary cause of violence against women. (O: 116)

Přestože v Bangladéši **už došlo zákonem k aboliici věna (*Dowry Prohibition Act 1980*)** a bylo vydáno nařízení proti násilí páchanému na ženách (***Cruelty to Women Ordinance 1983***), je věno v této zemi stále hlavní příčinou domácího násilí. (P: 11)

Jedná se o oficiální názvy právních předpisů – oba tyto zákony jsou však k roku 2021 už prohlášeny za neplatné a byly nahrazeny zákony obdobnými. *Dowry Prohibition Act 1980* byl nahrazen v roce 2018 zákonem *Dowry Prohibition Act 2018*, který podle bangladéšské legislativy „aktualizuje“ dřívější znění zákona a „vyhovuje požadavkům současné doby“. ²⁴ Nový zákon je tedy pouze novelizací zákona z roku 1980 (tj. stále se jedná o právní předpis týkající se abolicie věna [Ahmed 2019]). Nařízení *Cruelty to Women Ordinance 1983* bylo, a to před sběrem dat i vydáním knihy, také zrušeno a nahrazeno aktualizujícím a rozšiřujícím právním předpisem v roce 1995 (*Repression Against Women and Children Act 1995*) (Ameen 2000, s. 41). Autorka sama tedy v tomto případě použila odkaz na už neexistující (neaktuální) zákon. Odkazy na zákony ale fungují v tomto kontextu především jako příslovečné určení přípustky odrážející právě tehdejší vývoj situace (tedy že i přes ukotvení zásad v zákonu [a už dávno snahy situaci zákony řešit] dané problémy přetrvávají). Tyto odkazy na právní předpisy bylo proto nutné zachovat a nesubstituovat je aktuálními zákony, protože by pak mohlo dojít k implikaci, že aktualizované zákony jsou oněmi „prvními“ zákony řešící danou situaci. Oficiální názvy zákonů jsem dále nepřekládala a místo toho se uchýlila k vysvětlujícímu popisu podstaty právních předpisů v hlavní rovině textu, přičemž původní názvy zákonů ²⁵ jsem umístila do závorek, abych zachovala jeho intertextualitu (odkaz na bangladéšský trestní zákoník, popř. bangladéšskou sbírku zákonů).

Na dalších místech muselo dojít k úpravám časových určení:

Dowry-related violence against wives has been on the rise in Bangladesh **in recent years**; this is considered a serious social problem. (O: 116)

---

²⁴ Act No. XXXIX of 2018, *Dowry Prohibition Act, 2018*, In: *Bangladeshi Code*. (přel. A. P. D)

²⁵ Většina právních předpisů vydaných mezi lety 1836 a 1987 byla dokonce v Bangladéši přednostně v angličtině.

Domácí násilí kvůli věnu bylo na začátku století v Bangladéši čím dál častější. Je to vývoj, který je považován za závažný sociální problém. (P: 11)

Vzhledem k tomu, že text vznikl před více než deseti lety, časové určení *in recent years* nemůže fungovat jako odkaz na stejné časové období, protože pro původního čtenáře by pravděpodobně znamenal počátek 21. stol., pro cílového čtenáře ale zhruba období posledního desetiletí. Je proto potřeba toto časové určení odstranit. Nastala otázka, zda je potřeba časové určení nějakým způsobem aktualizovat. Vědecké texty odrážejí poznání tehdejší doby, a proto by bylo vhodné vložit do textu upozornění, na kterou dobu se autorka odkazuje – autorka navíc tyto závěry opatřuje odkazem na zprávu o rozvoji lidstva publikovanou Rozvojovým programem OSN (UNDP) k roku 1994, která se soustředila právě na Bangladéš. Danou zprávu jsem si vyhledala, její obsah však na webu UNDP nebyl přes uvedený internetový odkaz přístupný a zprávy z jiných let se tímto tématem nezabývaly. Obrátila jsem se proto na jiné zdroje (mj. i bangladéšský národní deník *Dhaka Tribune*, který komentoval současnou situaci domácího násilí kvůli věnu v Bangladéši [Pritu 2018], materiály poskytnuté OSN a také články mezinárodní neziskové organizace *Human Rights Watch*), abych se seznámila s vývojem domácího násilí kvůli věnu v Bangladéši. Situace ohledně tohoto druhu násilí je dnes stále velmi problematická, a to i přes další zásahy bangladéšské vlády (v důsledku koronavirové pandemie se dokonce ve srovnání s obdobím před pandemií prudce zhoršila) (Human Rights Watch 2020), nicméně situace zaznamenala během let i obraty mírného zlepšení. Rozhodla jsem se z těchto důvodů nakonec *in recent years* specifikovat časovým určením, které pro původního a cílového čtenáře odkazuje na stejnou dobu, ale tvarem slovesa v minulém čase naznačit autorčin odkaz na zprávu UNDP z roku 1994. Informace ve druhé části věty jsem se pak po svém průzkumu a konzultaci s vedoucí práce rozhodla umístit do samostatné věty a zachovat v ní přítomný čas, protože tato skutečnost víceméně stále platí, zároveň jsem však nahradila deiktické *this* za substantivum *vývoj*, které specifikuje právě nerezultativnost a hlavně možné pokračování tendence. Podobný problém pak nastal i ve větě níže:

For instance, the payment schemes faced by migrant workers **have been changing in recent years** in ways that **have altered** the composition of the migrant workforce. (O: 122)

Od konce století se migrantky setkávají např. s **novými** režimy plateb, které svými úpravami **pozměnily** skladbu migrantské pracovní síly. (P: 18)

Tvar slovesa *have been changing* v předpřítomném průběhovém čase zde vyjadřuje proces, který začal v minulosti a stále probíhá; tuto procesualnost vynechávám a uchyluji se k obecnějšímu překladu přívlastkem shodným *novými*, který označuje výsledek tohoto procesu. Překládám dále *have altered* určitým tvarem dokonavého slovesa v minulém čase *pozměnily*, protože původní tvar vyjadřuje děj, který byl již dokonán; *in recent years* specifikuji jako u příkladu výše přesným časovým určením.

Autorka dále pracuje s doslovnými citacemi jiných pramenů; žádný z materiálů, ke kterým odkazuje, však nebyl vydán v českém překladu; a proto pracuji se svými vlastními překlady. Publikace, které byly dostupné, jsem si dohledala a překládala dané úryvky pomocí jejich kontextu.

2.5 Překladatelské posuny

V této kapitole se pokusím shrnout překladatelské posuny, jichž jsem se při překladu dopustila. Budu se přitom opírat zejména o klasifikaci Antona Popoviče, jak ji popsala Edita Gromová (2009). Mnoho posunů jsem už komentovala v předcházejících kapitolách; nyní je popíšu podle Popovičovy typologie a uvedu příklady, které dané posuny budou ilustrovat.

Konstitutivní posun je takový posun, ke kterému dochází kvůli rozdílům mezi jazykovými systémy nebo mezi žánrově-stylistickými konvencemi, popř. v důsledku dobové překladatelské metody a literární estetické normy. Je povinný a nezbytný. Uplatňuje se v makrostruktuře textu na všech jeho rovinách (Gromová 2009, s. 58). Ke konstitutivnímu posunu jsem se uchýlila např. při překladu kategorií určenosti, kterou čeština nemá, a ani ji tím pádem vyjadřovat nemusí (*at the individual level – na úrovni jednotlivce; all the money was gone – všechny peníze byly pryč*), popř. tuto determinaci může vyjádřit jinými prostředky např. deiktickými zájmeny (*the neighbour – ten*), neurčitými zájmeny (*investing in a business – investovat do nějakého podniku*) nebo jinak lexikálně (*epitomize the orientation – ztělesňují danou orientaci*). Dále bylo potřeba v určitých případech na základě kontextu specifikovat pohlaví, kde množina vespolečných, tj. obourodých, substantiv není mezi jazyky ekvivalentní (*her cousin – její sestřenice*). Konstitutivní posuny se dále uplatňovaly při překladu polovětných vazeb (*no one to help her financially – takže jí nikdo nemohl ani finančně pomoci*) nebo slovesných tvarů v časech, které čeština nerozeznává (*had been having a difficult time – měl problémy*).

Individuální posuny jsou pak posuny dané překladatelem, tj. subjektivními, individuálními faktory; projevuje se tu idiolekt překladatele (Gromová 2009, s. 59). Odpovídají jim Levého tzv. subjektivní instrukce. Důležitou roli tu podle Levého hraje struktura jazykové paměti překladatele, tedy rozložení slovní zásoby mezi aktivní a pasivní (Levý 1971, s. 76). Tyto individuální posuny lze v překladu najít např. tam, kde je překladatelské řešení založené na interpretaci smyslu od filologického porozumění (*dream about living the „middle-class life“ – sní právě o posunu k „lepšímu životu“ středních vrstev* [O: 113], [P: 8]); u intenzifikace (*lots of jewelry – velkou spoustu šperků; it is difficult – je jen velmi obtížné*); při volbě ekvivalentu v situaci, kdy se nabízí více vhodných ekvivalentů (*charming – okouzlující versus půvabná*). Často se v překladu také dopouštím tzv. intelektualizace (Levý 2012, s. 133), při níž explicitně vyjadřuji formální

syntaktické vztahy mezi větami. Tento posun Levý pokládá za spíše negativní posun, v jehož důsledku se překladatel „zbavuje umělecky účinného napětí mezi myšlenkou a jejím vyjádřením“ (Levý 2012, s. 132). Levý se však zaměřuje především na text umělecký; Čechová (2008, s. 209) při charakteristice odborného stylu poukazuje na to, že „odborný text směřuje vždy v rámci určitého tématu k úplnosti, celistvosti a vnitřní uspořádanosti“ a zmiňuje důležitost „prostředků zvyšujících koheznost textu samého – konektorů (částice, spojky, deiktická zájmena a jiné prostředky) a textových orientátorů“ (tamtéž, s. 213); u odborného stylu navíc estetické působení ustupuje do pozadí kvůli tzv. odborněsdělné funkci (tamtéž, s. 209). Další příklady individuálních posunů lze spatřovat ve volbě umístění poznámkového aparátu nebo v rozhodnutí nahradit pomlčky ohraničující vsuvku závorkami.

Podstatou vzniku **tematického posunu** je použití rozdílných denotátů při vyjadřování rozdílu mezi tematickými fakty, reáliemi originálu a překladu. Za tematický posun lze např. považovat náhradu cizího prvku za domácí (Gromová 2009, s. 62). Při překladu pracuje autorka s převodem měny na americké dolary, při překladu proto bereme ohled na cílového čtenáře a převádíme na české koruny: *130 pesos (US\$3) – 130 peso (asi 60 Kč)*; dále může docházet ke generalizaci a vynechávání (*shopping malls hired young college grads, not high-school grads – nákupní centra nebrala lidi, co měli jen střední* [O: 116], [P: 12]).

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit funkční překlad vybraného úseku páté kapitoly (*The Road From Home*) z knihy *Women in Motion* od doktorky Nany Oishi a následně okomentovat překladatelské problémy a posuny, ke kterým při překladatelském procesu došlo.

Při práci jsem vycházela ze své vlastní překladatelské analýzy, která mi umožnila se s textem důkladně seznámit a identifikovat možné překladatelské problémy. Samozřejmě samotná překladatelská analýza však nedokázala odhalit všechny potenciální obtíže – při překladu jsem se proto potýkala s problémy na lexikální, syntaktické i pragmatické rovině, které jsem v průběhu psaní odborného komentáře, při popisu překladatelských řešení a po konfrontaci s teorií musela znovu přehodnocovat a zpětně korigovat.

S ohledem na téma jsem dále pracovala s různorodými prameny, díky nimž jsem získala cenný vhled do problematiky ženské migrace v Asii a do s ní souvisejících právních mechanismů, které jsou od vzniku Oishiny knihy stále nedostatečné a v jejichž důsledku jsou migrantky doposud vystavovány těžké diskriminaci a špatným pracovním podmínkám.

Protože „absolutní překlad“ neexistuje, posunům, ztrátám nebo odchylkám se zcela nevyhneme. Nicméně jsem se snažila o tvorbu takového překladu, který bude v cílové kultuře mít na cílového čtenáře stejný účinek, jako měl originál na čtenáře v kultuře výchozí.

Soupis použitých pramenů

Primární literatura

NANA, Oishi (2005). *Women in Motion. Globalization, State Policies, and Labor Migration in Asia*. Stanford, California: Stanford University Press, s. 112–126.

Sekundární literatura

ADAM, Robert (2017). *Gramatické rozborý češtiny: výklad a cvičení s řešenými*. Vydání deváté, v této podobě druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

AMEEN, Nusrat (2000). Law And The State's Response Towards Violence Against Women. *Bangladesh Journal of Law*, 4(1,2), s. 27–46.

BEČKA, Josef Václav (1967). O tzv. pojmenováních nevlastních. *Naše řeč* [online], 50(2), s. 88–94. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5270>

BEČKA, Josef Václav (1992). *Česká stylistika*. Praha: Academia.

BEDŘICHOVÁ, Z. (2008). Částice implikující presupozici jako podstatná složka větného významu. *Čeština doma a ve světě*, 16(3-4), s. 119–126.

ČECHOVÁ, Marie (2008). *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny.

ČERMÁK, František (2011). *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum.

DUŠKOVÁ, Libuše a kol. (2006). *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 4. vyd. [online]. Praha: Academia. Dostupné z: <https://mluvniceanglictiny.cz/>

HOFFMANOVÁ-JIŘIČKOVÁ, Jana (1979). Metajazyk a metařeč a jejich charakter v díle Karla Čapka. *Slovo a slovesnost* [online], 40(4), s. 295–302. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2634>

CHAMONIKOLASOVÁ, Jana (2005). Comparing the structures of texts written in English and Czech. In *Slovak Studies in English I (Conference Proceedings)*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 77-84

- GROMOVÁ, Edita (2009). *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- JANOVEC, Ladislav (2013). Neologie. In: *Dynamika českého lexika a lexikologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 105–130.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka (2012). *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny.
- KNITTLOVÁ, Dagmar (2000). *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- KNITTLOVÁ, Dagmar a kol. (2010). *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- LEVÝ, Jiří a Miroslav ČERVENKA (1971). *Bude literární věda exaktní vědou?: výbor studií*. Praha: Československý spisovatel.
- LEVÝ, Jiří (2012). *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012.
- MACPHERSON, Robin (1997). *Základy anglické stylistiky*. Praha: Academia.
- MACUROVÁ, Alena (1993). Jazyk, styl, smysl, text – a stylistika. *Slovo a slovesnost* [online], 54(4), s. 279–286. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3547>
- MAREŠ, Petr (1983). Metajazyk, metařeč, metatext. *Slovo a slovesnost* [online], 44(2), s. 123–131. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2883>
- MARTINCOVÁ, Olga a kol. (2005). *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český.
- MATHESIUS, Vilém (2016). *Obsahový rozbor současné angličtiny*. Praha: Karolinum.
- NANA, Oishi (2005). *Women in Motion. Globalization, State Policies, and Labor Migration in Asia*. Stanford, California: Stanford University Press.
- NORD, Christiane (1991). *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991.
- URBANOVÁ, Ludmila (2008). *Stylistika anglického jazyka*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

Další internetové zdroje

ABRAMITZKY, Ran, BRAGGION, Fabio (2006). Migration and Human Capital: Self-Selection of Indentured Servants to the Americas. *The Journal of Economic History* [online], 66(4), s. 882–905. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/4501107?seq=1>

AHMED, Nafiz (2019). A Step Backwards. *Dhaka Tribune* [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.dhakatribune.com/opinion/op-ed/2019/04/16/a-step-backwards>

PRITU, Johura Aktu (2018). Domestic Violence Against Women Continues. *Dhaka Tribune*. [online] [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.dhakatribune.com/bangladesh/2018/07/03/domestic-violence-against-women-continues>

WEERARATNE, Bilesha (2018). Sub Agents and Migrants: Dissecting their Relationship to Guide Regulation. *Talking Economics. Institute on Policy Studies*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.ips.lk/talkingeconomics/2018/05/22/sub-agents-and-migrants-dissecting-their-relationship-to-guide-regulation/>

Harvard University (2001). Nana Oishi. *Department of Sociology*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://sociology.fas.harvard.edu/people/nana-oishi>

Human Rights Watch (2020). *I Sleep in My Own Deathbed*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/empowerment-women-%E2%80%93-focusing-gender-equality>

Institut des Amériques (2007). *IFUW International Federation of University Women : International Awards*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.institutdesameriques.fr/fr/content/ifuw-international-federation-university-women-international-awards>

International Labour Organization (ILO) (2012). *New policy on sub agent*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <http://apmigration.ilo.org/resources/resource-content/new-policy-on-sub-agent>

International Labour Organization (ILO) (2019). *General principles and operational guidelines for fair recruitment and Definition of recruitment fees and related costs*.

[online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_703485.pdf

International Labour Organization (ILO) (2020). *Improving recruitment agency business practices in Sri Lanka*. . [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_746787.pdf

Nakladatelství Libri (2021). O nakladatelství Libri. *Libri*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://libri.cz/content/7-o-nakladatelstvi-libri>

Sociologická encyklopedie (2021) [online]. Sociologický ústav AV ČR. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz>

Sociologické nakladatelství (2021). O nakladatelství. *Sociologické nakladatelství, Praha*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: https://www.slonsknihy.cz/o_nakladatelstvi.php

University of Melbourne (2021). Nana Oishi. *Find an Expert*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://findanexpert.unimelb.edu.au/profile/596335-nana-oishi>

University of Tokyo and Oxford University Press (2021). ISS/OUP Prize Winning Articles. *Social Science Japan Journal*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: https://academic.oup.com/ssjj/pages/prize_winning_articles

United Nations (1994). *National Human Development Report on Bangladesh*. [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/empowerment-women-%E2%80%93-focusing-gender-equality>

Příručky a slovníky

Anglicko-český, česko-anglický velký slovník: nejen pro překladatele. Brno: Lingea, 2007.

Anglicko-český praktický slovník (2021) [online]. Lingea s.r.o. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://slovniky.lingea.cz/anglicko-cesky>

Akademický slovník současné češtiny ÚJC AV ČR (2021). [online]. Ústav pro jazyk český. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/>

Český národní korpus – InterCorp verze 13 [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [cit. 2021-05-10]. Dostupný z: <http://www.korpus.cz/>

Internetová jazyková příručka ÚJC AV ČR. [online]. © 2008–2021. [cit. 2017-05-10]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

Lexico (2021) [online]. Oxford University Press [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/en>

Nový encyklopedický slovník češtiny (2021) [online]. Masarykova univerzita. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>

Merriam-Webster (2021) [online]. Merriam Webster [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com>

Oxford English Dictionary Online: the definitive record of the English language (2021) [online]. Oxford: Oxford University Press. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <http://oed.com/>

Oxford Learner's Dictionaries (2021) [online]. Oxford University Press [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

Příloha – výchozí text